

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Taneční umění

Choreografie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**TANEČNÍ A CHOREOGRAFICKÁ DRÁHA
FRANTIŠKA POKORNÉHO/ DIVADLO F. X. ŠALDY
V LIBERCI**

Marika Hanousková

Vedoucí práce: MgA. Elvíra Němečková, Ph.D.

Oponent práce: prof. Mgr. Dorota Gremlicová, Ph.D.

Datum obhajoby: červen 2019

Přidělovaný akademický titul: Bakalář umění (BcA)

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FACULTY OF MUSIC AND DANCE

Dance Art

Choreography

BACHELOR'S THESIS

**DANCE AND ARTISTIC CAREER OF FRANTIŠEK
POKORNÝ/ F. X. ŠALDA THEATRE IN LIBEREC**

Marika Hanousková

Thesis advisor: MgA. Elvíra Němečková, Ph.D.

Examiner: prof. Mgr. Dorota Gremlicová, Ph.D.

Date of thesis defense: July 2019

Academic title granted: Bachelor of Arts (BcA.)

Prague, 2019

Abstrakt

Tato práce sleduje uměleckou dráhu Františka Pokorného. Českého tanečníka, choreografa, režiséra, libretisty a kritika, který se na našem území v druhé polovině minulého století výrazně zasloužil o rozvoj moderního tance a pantomimy. Ve své práci jsem se zaměřila na jeho uměleckou éru v divadle F. X. Šaldy v Liberci, kde byl řadu let šéfem baletního souboru. V nekonvenční choreografické tvorbě Františka Pokorného se zrcadlila charakteristika tehdejší doby a nesla v sobě nadčasové myšlenky. Význam jeho jedinečné umělecké činnosti by měl být příkladem současné i budoucí generaci choreografů.

Klíčová slova: František Pokorný, tanec, choreografie, pantomima, divadlo F. X. Šaldy v Liberci, vzpomínky

Abstract

This work follows the artistic path of František Pokorný. Czech dancer, choreographer, director, librettist and critic, who in the second half of the last century significantly contributed to the development of modern dance and mime in our country. In my work I focused on his artistic journey at the F. X. Šalda theatre in Liberec, where he was the director of the ballet company for many years. The unconventional choreographic work of František Pokorný reflected the characteristics of the time as well as carrying timeless expressions through to today. The importance of his unique artistic activity should be an example to the current and future generations of choreographers.

Keywords: František Pokorný, dance, choreography, mime, F. X. Šalda theatre in Liberec, memories

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

**Taneční a choreografická dráha Františka Pokorného/
Divadlo F. X. Šaldy v Liberci**

Vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce MgA. Elvíře Němečkové, Ph.D. za pomoc a trpělivost, které si velmi vážím. Děkuji Františkovi Pokornému, Vlastě Vinduškové, Evě Gabajové a Antonínu Klepáčovi za vstřícnost a ochotu při rozhovorech.

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Mládí a studia	2
3.	Umělecké zrání Františka Pokorného.....	6
3.1	Studium na Univerzitě Karlově.....	6
3.2	Studium na Akademii múzických umění v Praze	6
3.3	Umělecký soubor ministerstva vnitra	7
3.4	Vysokoškolský umělecký soubor (VUS)	8
3.5	Umělecký vedoucí VUSu	9
3.6	Jazzbalet Vus – Poběžovice	10
3.7	Stížnost z Taneční konzervatoře Praha	11
3.8	Úspěchy a kontroly.....	12
4.	Působení v Semaforu	14
5.	Divadlo Františka Xavera Šaldy v Liberci	17
5.1	Situace na počátku sedmdesátých let.....	17
5.2	Nová tvář baletního souboru.....	18
5.3	Významné inscenace Františka Pokorného v Liberci	19
6.	Rozhovor s Evou Gabajovou.....	24
7.	František Pokorný a pantomima	26
8.	Vzpomínka Vlasty Vinduškové na Františka Pokorného a pantomimické duo Cvoci	30
9.	Experimentální taneční škola v Liberci.....	32
10.	Závěr	34
11.	Prameny	36
12.	Přílohy	38
12.1	Seznam inscenací F. Pokorného v divadle F. X. Šaldy v Liberci.....	38
12.2	Obrazová příloha.....	41

1. Úvod

Františka Pokorného znám již řadu let. Vídali jsme se, čas od času, na premiérách baletů v divadle F. X. Šaldy v Liberci. Blíže jsme se poznali roku 2014, když jsem měla v libereckém Malém divadle premiéru svého představení *Dům Bernardy Alby*. Tehdy si mě pan Pokorný (v popremiérovém chaosu) odvedl kousek stranou a řekl mi: „*Mariko, gratuluji, byl to Lorca. Vystihlas ho. Ne po celou dobu, ale na konci, a to je nejdůležitější, tam vážně byl. Děkuji ti.*“ Poté mi dal mnoho moudrých rad a připomínek k mé budoucí choreografické práci a popřál štěstí.

Když jsem před časem přemýšlela, o kom bych chtěla psát bakalářskou práci, byl pro mě František Pokorný jednoznačná volba. Cítím se být spjata s libereckým divadlem a František Pokorný, který zde byl více než dvacet let šéfem baletu, je osobností, která významně poznamenala tento soubor v tom nejlepším slova smyslu.

Pro lepší pochopení jeho tvorby, je nezbytné poznat období jeho uměleckého zrání, kdy si formoval vlastní umělecké názory a hledal novou cestu, která se odkláněla od zaběhlých konvencí tehdejší doby. Zejména jeho působení ve Vysokoškolském uměleckém souboru.

Liberec a jeho divadlo, je pro Františka Pokorného stále místem, kam se rád vrátí. V kapitole, která sleduje tuto etapu, bych se chtěla zaměřit na jeho nejvýraznější inscenace, které uvedl na jevišti divadla F. X. Šaldy, pantomimické duo *Cvoci*, jež vzniklo především jeho přičiněním a dále vzpomínky lidí, kteří měli možnost s Františkem Pokorným pracovat.

2. Mládí a studia

František Pokorný se narodil 23. února 1933 v Okříškách, v okrese Třebíč. Jeho maminka, Marie Pokorná právě jela vlakem z Třebíče do Okříšek, kde pracoval její manžel František, když ji zastihly porodní bolesti. Vypadalo to, že druhý potomek rodiny Pokorných bude příliš nedočkavý a na svět se podívá již ve vlaku. Naštěstí to vydržel až do porodnice v Okříškách.¹

Jeho otec, křestním jménem také František, se narodil v Okříškách na statku hraběte Collalta. Rod Collaltů patří mezi nejstarší italské šlechtické rody, jehož kořeny sahají až do 10. století. Část rodu, která se na začátku 17. století usadila na Moravě, postupně nabývala majetek, který se v polovině 20. století rozprostíral přes pět moravských okresů. Vlastnili mimo jiné také velký statek v Okříškách, kde pracoval dědeček Františka Pokorného, Josef.² Byl zde zaměstnán původně jako šafář a později se stal zástupcem správce statku. A právě zde se roku 1900 narodil otec Františka Pokorného. V době, kdy vypukla První světová válka, byl čtrnáctiletý František Pokorný starší právě studentem gymnázia v Třebíči. Dědeček Josef se u hraběte Emanuela Collalta přimluvil, aby přijal jeho syna do služby na zámku v Brtnici u Jihlavy, čímž se vyhnul nástupu do války. (Do války se rukovalo již v sedmnácti letech.) Po skončení války pak nastoupil do služeb Československých státních drah, kde zůstal až do penze.

Matka, Marie Pokorná, rozená Bednářová se narodila v Třebíči roku 1903. Do spokojeného dětství jí ovšem také vstoupila válka. Její otec byl odvelen na frontu a později zemřel na španělskou chřipku. Nechal za sebou šestičlennou rodinu, která se ocitla ve finanční tísní. Aby se užívali, vstoupila Marie do krejčovského salónu, kde se vyučila švadlenou. Z malé švadlenky dospěla v půvabnou slečnu, která se na třebíčském korze potkávala s řadou ctitelů, mezi nimiž byl i Vítězslav Nezval. Nakonec ale dala přednost Františkovi Pokornému. Z jejich svazku přišly na svět dvě děti. Prvorozená dcera Miluše se narodila roku

1 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

2 Collaltové. *Wikipedia.org*. [online]. [cit. 2019 – 04 – 01] <https://cs.wikipedia.org/wiki/Collaltové>

1927 a o šest let později (roku 1933) pak jediný syn František.³

Předválečná léta prožila rodina Pokorných ve starobylé Telči, kde si malý František užíval bezstarostného dětství. A právě zde se už jako předškolák poprvé setkal s divadlem. Jeho tatínek byl vášnivým amatérským loutkohercem a patřil do skupiny loutkářů v Sokole. A tak se stalo, že Milušku i Františka často obsazoval do pohádek.⁴ Na toto období František Pokorný vzpomíná: „*Mně nutil hrát Kašpárka, ale já to odmítal, uhranul mě Čert. Když jsem vyskočil na jeviště a zahromoval 'Jsem Luciferův rarach,' lidé se váleli smíchy. Bral jsem to jako úspěch, ale sestra, která nemohla hrát princeznu, mě ujistila, že za to může moje ráčkování. S mými hereckými ambicemi byl konec.*“⁵

Do života rodiny Pokorných, stejně tak jako do života milionů dalších lidí, vstoupila Druhá světová válka. Naštěstí Telč byla tak trochu v „závětrí“ války a František bez obtíží absolvoval základní školu. Poprvé se setkal s tvrdou realitou, když se přihlásil na gymnázium v Třebíči. Povinností uchazečů při přijímacích zkouškách bylo přinést fotografii všech členů rodiny, a tak i František předstoupil před přijímací komisi s velkým zarámovaným portrétem celé rodiny. Kromě profesorů byl součástí komise samozřejmě také zástupce SS. Ten bohužel shledal Františka Pokorného nezpůsobilým pro studium na tomto gymnáziu, protože jeden z jeho strýců nedostatečně splňoval kritéria árijského typu. Přesněji řečeno, jeho nos nebyl dostatečně árijský.

Po válce se rodina Pokorných přestěhovala do Jihlavy, kde třináctiletý František konečně mohl nastoupit na gymnázium. Tento životní přechod pro něj nebyl snadný.

*„Nové prostředí pro mě bylo apokalyptickou kulisou války. Zbytky vypálené synagogy, trosky vojenské techniky, po Němcích opuštěné vily, byty a do toho všeho se, často nepřiliš lichotivě, draly pokleslé české živly. Kriminální činy se omlouvaly jako pomsta Němcům.“*⁶

3 Z osobního rozhovoru s Františkem Pokorným

4 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věcko: vesele i vážně o Libereckém kraji.* 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

5 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věcko: vesele i vážně o Libereckém kraji.* 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

6 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věcko: vesele i vážně o Libereckém kraji.* 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

V této tíživé době nacházel František povzbuzení ve skautingu a také ve sportovním kroužku v Sokole, zejména pak v gymnastice. Jeho životní cesta ho však jednoznačně vedla k divadlu.⁷

Psal se právě rok 1950, když se František na gymnáziu, v jedné třídě, ba dokonce ve stejné lavici, setkal s Lubošem Hružou, který se později stal úspěšným scénografem a spoluzakladatelem Činoherního klubu.⁸ A o pár lavic dál, seděl Bořivoj Navrátil, budoucí uznávaný herec Národního divadla v Praze. Mezi těmito osobnostmi se Františkovi krystalizoval vztah k divadlu, zejména k tanci, protože mu do života vstoupilo Horácké divadlo a s ním i svérázný taneční mistr Ferry Knopp (vlastním jménem František Knopp).

Horácké divadlo, které má dnes bezmála osmdesátiletou tradici, bylo roku 1944 německými úřady uzavřeno, ale díky nemalému úsilí třebíčských, jihlavských a pelhřimovských ochotníků bylo roku 1945 znovu otevřeno.⁹ Vedle činohry zahájila uměleckou činnost také komorní opera a ještě komornější balet. Také z jihlavského gymnázia se do divadla prolula řada orchestrálních hráčů, sborových zpěváků a pohybově zdatnější studenti našli své místo v baletu.¹⁰

Františka Pokorného divadelní atmosféra zcela pohltila.

*„Intelektuální oázou byla kavárna Slavie v Jihlavě blízko divadla a kontakty s místními umělci. Ten bohémský život kolem divadla jsme obdivovali.“*¹¹

Baletním Mistrem Horáckého divadla byl v té době Ferry Knopp. František Pokorný na něj vzpomíná jako na excentrického Mistra, tanečníka (spíše varietního typu) a stepaře, který několik studentů gymnázia, včetně Františka, obsazoval do představení jako statisty. A v případě pokročilého pohybového talentu, i do drobnějších tanečních kreací. Zde roku 1951 František vystupoval v baletu *Král Ječmínek* v choreografii Ferryho Knoppa, který se inspiroval brněnskou stejnojmennou inscenací Ivo Váni Psoty.

7 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

8 Činoherní klub: je pražské divadlo, založeno 1965 L. Smočkem a J. Vostrým.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Činoherní_klub

9 Horácké divadlo, *Wikipedia. Org.* [online]. [cit. 2018 – 02 – 08]

https://cs.wikipedia.org/wiki/Horácké_divadlo_Jihlava

10 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

11 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanecniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

Po maturitě, roku 1952, František zvažoval možnosti dalšího studia. Jeho starší přítel, který pracoval jako asistent na pedagogické fakultě univerzity Karlovy, Františkovi doporučil právě tuto školu, protože se zde měly v brzké budoucnosti zřídit katedry tělesné výchovy s výukou tance a také divadelní katedra. V této době již František s jistotou věděl, že se chce věnovat tanci a divadlu, a tak úspěšně absolvoval přijímací zkoušky na speciální studium tělesné výchovy.¹²

12 Z osobního rozhovaru s Františkem Pokorným

3. Umělecké zrání Františka Pokorného

Tato kapitola se zabývá obdobím, kdy František Pokorný postupně formoval své umělecké názory a utvářel si vlastní osobitý styl. Pro jeho budoucí tvorbu bylo toto období velice důležité a směrodatné. Poznal řadu hodnotných umělců, kteří se potýkali s těžkostmi tehdejšího režimu a hledali cestu, jak se umělecky vyjádřit.¹³

3.1 Studium na Univerzitě Karlově

Plánované reformy fakulty, které Františka Pokorného nejvíce lákaly ke studiu na Univerzitě Karlově, se bohužel neuskutečnily. Režim tehdejší vlády dal přednost zřízení katedry vojenské. Na tyto časy František vzpomíná: „*Měsíc v roce jsme obětovali zupáckému drilu někde v kasárnách. Nebyl jsem sám, s flintou v ruce tam cvičilo mnoho dalších umělců, třeba Vladimír Suchánek, Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák a mnoho dalších výtvarníků, muzikantů a režisérů.*“¹⁴

František Pokorný se rozhodl svou uměleckou činnost dál rozvíjet ve skupině folklórních tanců *Vysokoškolského uměleckého souboru*, kam byl po konkurzu, na jaře roku 1953, přijat. Jako tanečník zde působil až do roku 1961. Tato amatérská skupina byla založena roku 1948 Janem Tausingerem a skládala se především ze studentů a také pedagogů Univerzity Karlovy.¹⁵

3.2 Studium na Akademii múzických umění v Praze

Po úspěšném absolutoriu na Univerzitě Karlově, roku 1956, František stále působil ve *Vysokoškolském uměleckém souboru* a zároveň se úspěšně hlásil na Akademii múzických umění v Praze, kde pak studoval u profesora Jana Reimoserera obor Teorie tance.

13 Z rozhovorů s Františkem Pokorným

14 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanečniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

15 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMÚ, Praha, 2011, Vedoucí práce Elvíra Němečková.

„Prorektor Reimoser byl konzervativně korektní. Semináře, často v podobě ostrých výměn názorů, byly užitečné. Profesor zastával názory, které se kryly s tehdejšími ideologickým směrováním. Moje snaha studovat choreografii narazila na skutečnost, že v té době nebyly ročníky choreografie otevřeny.“¹⁶

Jelikož se katedra tance přesunula do budovy, kde sídlila katedra scénografie, František se často zúčastnil spontánních besed a bouřlivých výměn názorů s kamarády studenty scénografie, mezi nimiž byl i bývalý spolužák z gymnázia, Luboš Hruža. Také tyto debaty Františkovi pomohly utvářet vlastní umělecké názory a směřovaly ho k odvážnějším vizím. K vizím, které v té době tak těžko hledaly cestu k realizaci.¹⁷

3.3 Umělecký soubor ministerstva vnitra

Mohlo by se zdát překvapující, že vedle činnosti ve *Vysokoškolském uměleckém souboru* a studiu na Hamu, se František roku 1957 stal také členem *Uměleckého souboru ministerstva vnitra*.¹⁸ Hlavním důvodem bylo finanční zajištění rodiny. V říjnu roku 1956 se František oženil se Zdenou, rozenou Pokornou, a roku 1957 se jim narodila dcera Zuzana. Manželka Zdena byla v té době také studentkou a nebylo jiné možnosti, než přijmout práci v tomto (tanečníky nepříliš oblíbeném) angažmá, kde setrval až do roku 1961. Ale nakonec i tato čtyřletá zkušenost mu byla velice přínosná. Jak se říká „pod svícnem bývá největší tma“ a tak se zde umělcům občas podařilo nepatrně překročit hranici politicko–umělecké cenzury. František zde zkoušel opatrně experimentovat.¹⁹

Uměleckou vedoucí taneční skupiny *Uměleckého souboru ministerstva vnitra* byla Jana Hošková. V rámci souboru zde vznikla také estrádní skupina, která mezi tanečníky dostala přezdívku „fízl revue“²⁰. Kromě významných umělců té doby, jako byli například Luboš Ogoun, Vlastimil Jílek, nebo Štefan Nosál, se zde setkává také s Frankem Townem (vlastním jménem František Novotný).

16 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanečniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

17 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

18 ÚSMV vznikl 1952 ze zájmové profesní umělecké skupiny *Uměleckého sboru národní bezpečnosti*, viz. Český taneční slovník

19 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

20 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

Frank Townen se stal roku 1936 amatérským mistrem Evropy ve společenských tancích a byl také slavným stepařem, ke kterému se chodili učit stepovat například Jíří Korn, nebo Helena Vondráčková. Přezdívalo se mu „český Fred Astair“.²¹ Díky zahraničním soutěžím se seznámil s umělci z celé Evropy. Po roce 1945 jezdil za inspirací do plzeňských klubů, kde se od amerických vojáků učil *swing* a *booggi woogie*. Frank Townen tak ovlivnil následnou tvorbu Františka Pokorného a jeho pohled na jazz. Vytvářeli spolu drobné grotesky. Byly to takzvané „parodie“ na jazzové tance. Když se objevili námitky ze strany vedení, obhajovali své počiny jako ukázkou umění potlačovaného černošského lidu kapitalisty. Za zmínku také stojí spolupráce s Lubošem Ogounem na jeho grotesce „*Volby*“.²²

„Byla to groteska znázorňující volby na „prohnilém západě“. Bylo to bráno jako parodie, která poukazuje na (v té době) velmi nebezpečný západní vliv, jež může i škodit zdraví.“²³

Bohužel, vedení nakonec ukončilo Townenovo účinkování v *Uměleckém souboru ministerstva vnitra* kvůli jeho stále provokativnějším estrádám.²⁴

3.4 Vysokoškolský umělecký soubor (VUS)

Nyní se ale vraťme do *Vysokoškolského uměleckého souboru (VUS)*, kde se na počátku šedesátých let schylovalo k reformaci tohoto unikátního amatérského tělesa. Důvodem byla existence dalších československých, avšak profesionálních souborů, které spadaly pod státní, či armádní správu. Například *Křídla vlasti*, *Armádní umělecký soubor*, nebo *Vojenský umělecký soubor*. Vedení *VUSu* hledalo cestu, jak se odlišit od těchto souborů a udržet si tak svou jedinečnost. A tak na jaře roku 1961 nastala postupná reformace tohoto čtyř složkového uměleckého tělesa. Nejen, že všechny složky souboru (symfonický orchestr, pěvecký sbor, cimbálová kapela, folklórní taneční skupina) začaly pracovat na novém repertoáru, ale rozrostli se také o další složku, a tím byla *Skupina moderních scénických podob*, kterou vedl Radim Vašinka.

21 Frank Townen (František Novotný), *Wikipedia. Org.* [online]. [cit. 2018 – 09 - 15]
https://cs.wikipedia.org/wiki/Frank_Towen

22 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

23 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 17:30

24 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011. Vedoucí práce Elvíra Němečková.

V červnu roku 1961 se vedení *VUSu* rozhodlo ukončit činnost dvou folklorních složek. Tedy folklorní taneční skupinu, vedenou Olgou Rezáčovou, ve které působil František Pokorný, a v září téhož roku byla definitivně rozpuštěna i cimbálová kapela. Její členové se pak ucházeli o angažmá v jiných folklorních souborech. Z taneční skupiny folklorních tanců se však stala *Skupina moderního tance VUS*. Z původního obsazení (cca 10 tanečních párů) zůstalo v souboru pouze šest tanečnicků. Po následném konkurzu byl počet tanečnicků stanoven na čtrnáct. Olga Rezáčová ukončila svou spolupráci s *Vysokoškolským uměleckým souborem* a post uměleckého vedoucího převzal František Pokorný.²⁵

3.5 Umělecký vedoucí VUSu

Pokorného vize o následném formování tanečního souboru částečně ovlivnila jeho čtyřletá zkušenost v *Uměleckém souboru ministerstva vnitra*. Především to byla společná práce s Frankem Townem a Lubošem Ogounem. V nové *Skupině moderního tance VUSu* se cíleně snažil tanečníky školit v soudobých tanečních stylech a v tom mu výrazně pomáhala profesorka Věra Urbánková, která s ním začala spolupracovat již na jaře roku 1961. Profesorka Urbánková využívala svých znalostí nasbíraných ze svého angažmá v tanečním souboru v Ústí nad Labem, kde působila v letech 1949 – 1951. V té době zde byla šéfkou baletu Laurette Hrdinová, která se seznámila s Dalcrozeovskou technikou při svém studiu v Hellerau.²⁶

Během roku 1961 a 1962 probíhaly konkurzy, které doplnily stávající členy souboru (původní folklorní tanečníky, kteří ve skupině zůstali). Mezi nimi byli také studenti *Taneční konzervatoře Praha*, které František Pokorný přizval ke spolupráci. Ti se kvůli velké studijní vytíženosti v souboru často obměňovali, ale mnozí z nich si nechtěli nechat ujít lekce novodobých tanečních stylů a ve *Skupině moderního tance* zaníceně sbírali nové poznatky. Mezi studenty z pražské konzervatoře byli například Vlastimil Harapes, Jiří Kylián, Jan Minařík, Jan Klár, Jana Maršálková, Jiří Vrzal a mnoho dalších.²⁷

25 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011. Vedoucí práce Elvíra Němečková

26 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

27 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011. Vedoucí práce Elvíra Němečková

František Pokorný se zde, ve *Skupině moderního tance*, ponořil do hledání nových výrazových prostředků a formování originálního tanečního slovníku. Na tuto etapu vzpomíná „Byla to doba hledání, objevování a živých diskuzí. Měl jsem touhu zkoušet nové věci. Najít způsob, jak vyjádřit hlubší myšlenky, niternější pocity. Zasáhnout diváka a přinutit ho jinak přemýšlet o tom, co se odehrává na jevišti.“²⁸

Zde v Československu mu byly největšími vzory Pavel Šmok, Luboš Ogoun a Vladimír Vašut. Taneční inspirace ze západu se však do Čech dostávala velmi těžko. „Železná opona“ propustila jen málo informací o západním umění. Ale přesto se, čas od času, podařilo některým střípkům proniknout drobnými skulinkami v cenzuře. Například v podobě filmového záznamu.²⁹ Františka Pokorného nejvíce oslovil film Marthy Grahamové *Svět tance*, také *Symfonie osamělého člověka*, ve které tančí Mauric Bėjart a *Carmen*, kde ve své vlastní choreografii tančí Rolland Petit. Také čerpá z krátkých výukových filmů o metodice jazzu s Mattem Mattoxem a Luigim (Eugene Louis Faccuit). František byl fascinován novými tanečními principy, naprosto odlišnou prací s osou lidského těla a jeho variabilitou.³⁰

„Dokonce se k nám dostal (dodnes je to pro mě záhadou) Merce Cunningham se skladatelem Cagem. V první řadě na jeho představení seděla komunistická nomenklatura a nechápavě zírala. Pokoušel jsem se o něco podobného, ale bylo to jako odposlouchávat šepot z vedlejší místnosti.“³¹

3.6 Jazzbalet VUS - Poběžovice

Důkazem novátorského přístupu Františka Pokorného k tanci je recenze Evžena Růžka k taneční premiéře *VUSu*, která proběhla v *Armádním* (dnes Vinohradském) *divadle* v květnu roku 1962. Ve svém „*Pojednání o vzniku Jazzbaletu VUS*“ napsal: „Jednalo se o komponovaný program složený ze dvou polovin, kde první část každé půle patřila pěveckému sboru s doprovodem orchestru, a závěr každé části tvořilo rozsáhlejší taneční číslo *Skupiny moderního tance*. První polovinu uzavíral cca osmiminutový tanec v choreografii Miroslavy

28 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 17:35

29 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

30 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011, Vedoucí práce Elvíra Němečková

31 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věcko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

Vláškové, která jej vytvořila jako absolventskou choreografii svých studií na AMU. Závěrečným číslem programu byl tanec *Poběžovice* v choreografii Františka Pokorného. Hudbu pro symfonický orchestr (v podstatě na míru) k němu složili členové VUSu Jan Junek a Dušan Vančura – v nezvyklém 7/8 taktu (rytmu). Tato premiéra velmi rozvířila stojaté souborové vody nejen v Praze. Některými kritiky byla odmítána jako odklon od tradic, druhá (a dalo by se říci početnější) část kritiků chválila a vyzdvihovala tento novátorský počín.³²

František Pokorný popisuje *Poběžovice* jako živou grotesku, ve které tančilo sedm párů, a jak už nám naznačuje název, tanečníci se zde nemálo naběhali. Některé pasáže měly improvizací charakter. Práce s hudbou, v 7/8 taktu, byla pro orchestr i tanečníky náročným oříškem, ale vyplatila se.³³

3.7 Stížnost z Taneční konzervatoře Praha

Jak již bylo řečeno, tento čerstvý vítr na československé taneční scéně vzbudil u mnoha lidí velký zájem, ale bohužel, ne všichni se k tomuto novému stylu stavěli kladně. Část vedení pražské taneční konzervatoře (v čele s profesorkou Jarmilou Chourovou) se k práci Františka Pokorného postavila více než odmítavě. Dospěli k názoru, že jeho taneční lekce, které byly studenty vyšších ročníků hojně navštěvovány, jsou pro ně nevhodné. Údajně měly Pokorného tréninky špatný vliv na jejich výuku a mařily tak práci profesorů konzervatoře. Z tohoto důvodu byla na Pokorného podána oficiální stížnost na ministerstvu kultury. Posluchačům byl udělen zákaz navštěvování jeho lekcí s výstrahou, že pokud ho poruší, nebudou připuštěni k maturitě.

Františka Pokorného se zastala pouze profesorka taneční konzervatoře Věra Urbánková a profesorka Miroslava Vlášková. Mnozí studenti však zákaz neuposlechli a dál tajně navštěvovali Pokorného tréninky. Napětí mírně povolilo, až když se Františka Pokorného zastala Zora Šemberová.³⁴

32 RŮŽEK, Evžen: *Pojednání o vzniku Jazzbaletu VUS*, 2011

33 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

34 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011. Vedoucí práce Elvíra Němečková

3.8 Úspěchy a kontroly

Na podzim roku 1962 se *Skupina moderních scénických podob* Radima Vašinky oddělila od VUSu. Tak se *Jazzbalet* stal jediným tanečním souborem VUSu a František Pokorný jeho hlavním pedagogem, choreografem a dramaturgem. Začal vytvářet reperoár pro skupinu a byl choreografem většiny inscenací. Jmenujme například *Shakespearovskou suitu* z roku 1964 na hudbu Duka Ellingtona, která zahrnovala *Othela, Romea a Julii* a *Macbetha*.³⁵ Téhož roku se významným počinem stalo také jeho první dílo s autorskou hudbou Zdeňka Šikoly – *Šplh*. V hlavní roli muže, který se dere moci, tančil Jiří Kylián.³⁶ *Jazz-balet VUS* se také zúčastnil mnoha jazzových a studentských festivalů u nás i v zahraničí. Například *Jazzový festival* v Praze (1964 a 1965), dále Festival v Soluni (1964), *Univerziáda* v Marseille (1964) společně s jazzovou skupinou *Junior trio Jana Hammera*, *Univerziáda* v Řecku (1965) s jazzovou skupinou Martina Kratochvíla, nebo *Baletní bienále* v Lublani (1966) s jazzovou skupinou *S+H Quartet Karla Velebného*. Všechny tyto zahraniční zájezdy by se neuskutečnily bez pomoci paní Olgy Maternové z ministerstva kultury a Jiřího Opěly, který byl výkonným funkcionářem v Socialistickém svazu mládeže a pozdějším manažerem *Pražského komorního baletu* Pavla Šmoka. Výjezdy se samozřejmě neobešly bez důkladných kontrol a neustálého sledování. Roku 1968, po invazi vojsk Varšavské smlouvy, členka VUSu Alena Lorenzová emigrovala do zahraničí a situace se ještě vyostřila. Soubor byl intenzivně kontrolován a z karlínské klubovny VUSu byly zabaveny veškeré dokumentační materiály.³⁷

Rok 1969 byl pro Františka Pokorného zlomový. Po odjezdu Jiřího Kyliána do Anglie a odchodu Jana Minaříka ze souboru, unaven neustálým sledováním a omezováním v umělecké tvorbě, se po osmi letech rozhodl ukončit svou práci ve *Vysokoškolském uměleckém souboru*. Kromě choreografické tvorby, se zde nemálo zasloužil o formování originálního tanečního slovníku a přispěl k hledání nových výrazových prostředků. Své vedení předal Aleši Koudelkovi, a v témže roce přijal nabídku na pozici choreografa v pražském *Semaforu*.³⁸

35 KOLDA, Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*. HAMU, Praha, 2011, Vedoucí práce Elvira Němečková

36 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16 (podzim), 58-63.ISSN 1213-7375

37 HOLEŇOVÁ, Jana, ed. *Český taneční slovník: tanec, balet, pantomima. Pokorný František*.(str. 259-260) Praha: Divadelní ústav, 2001. ISBN 80-7008-112-0.

38 Z rozhovorů s Františkem Pokorným

Významným počinem v uměleckém životě Františka Pokorného se roku 1969 stalo *Bludiště moci*. Jednalo se o obdobu inscenace *Šplh* z roku 1964, kterou režisér Petr Weigel, s hudbou Luboše Fišera, převedl do filmové podoby. *Bludiště moci* získalo téhož roku cenu Prix d'Italia. Stejně jako ve *Šplhu*, zde byl hlavním tématem souboj čtyř mužů o moc. Symbolickou cestu k moci představovalo lano zavěšené uprostřed. Pátý, fyzicky nejslabší muž, který přichází do dění jako poslední, využívá nepozornosti bojujících mužů a získává moc. Film byl u nás brzy zakázán.

„O tom, že jsme vyhráli, jsme se dočetli v novinách. Sice jsme byli pozvaní na raut do televize, kde nám přišel pogratulovat i generální ředitel Zelenka, ale pak si nás odtáhl stranou a řekl: 'Soudruzi, děkujeme za výbornou reprezentaci, ale nic takového se už nesmí opakovat.'“³⁹

39 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

4. Působení v Semaforu

V historickém vývoji *Semaforu* mluvíme o šedesátých letech jako o „zlaté éře“ tohoto divadelního tělesa. Nezapomenutelná dvojice Jiří Suchý a Jiří Šlitř, jež stála v čele založení tohoto souboru odstartovala tento fenomén 30. října 1959 premiérou hry *Člověk z půdy*, kde se v hlavní roli alternovali, Miroslav Horníček a Miloš Kopecký. Členy *Semaforu* byly v té době vedle Jiřího Suchého například Waldemar Matuška, Karel Štědrý, Pavlína Filipovská, Václav Štekl a další. Jiří Šlitř, jež složil hudbu k drtivé většině her, byl pouze externím členem souboru.

V průběhu následujících let se jeho členové různě obměňovali. Roku 1962 se přidala Hana Hegerová, Jiří Jelínek, nebo Jana Malknechtová a naopak soubor opouští Matuška, Štědrý a Pilarová, která se k *Semaforu* připojila roku 1960.

Jmenujme alespoň pár příkladů z celé dlouhé řady úspěšných her z první poloviny šedesátých let. Například *Zuzana je sama doma* (1960), *Taková ztráta krve* (1960), *Papírové blues* (1961), *Zuzana je zase sama doma* (1961), *Šest žen* (1962), *Jonáš a tingl tangl* (1962) a mnoho dalších.

Také vznikly první nahrávky „semaforských“ hitů. Mezi ty nejznámější z roku 1960 patří *Pramínek vlasů*, *Včera neděle byla*, *Malé kotě*, nebo *Sluníčko*. Z roku 1961 *Ach, ta láska nebeská* a *Písnička pro Zuzanu*. Následují hity roku 1962 *Mister Rock and Mister Roll*, *Černá Jessie*, *Vyvěste fangle*, nebo vánoční *Purpura*. Roku 1963 byl soubor posílen o Karla Gotta, Milana Drobného a Evu Olmerovou. V následujícím roce 1964, *Semafor*, společně s Pilarovou, Matuškou a Štědrým (v té době členové divadla *Rokoko*), natočil filmový muzikál *Kdyby tisíc klarinetů* v režii Jána Roháče a Vladimíra Svitáčka.

V druhé polovině šedesátých let vynikala premiéra Jazzové hry *Dobře placená procházka* (1965), *Ďábel z Vinohrad* (1966), nebo *Tak co, pane barone* (1967). Soubor byl posílen, mimo jiné, o Josefa Laufera a později také o Milušku Voborníkovou a Ludka Nekudu.⁴⁰

Nyní se pozastavme v roce 1969, kdy započala nedlouhá spolupráce Františka Pokorného se *Semaforem*.

40 Minulost Semaforu. *Semafor*. [online] <https://www.semafor.cz/minulost-semaforu>

Právě chystaná premiéra kabaretní hry *Jonáš a dr. Matrace* byla vlastně obdobně stavěné pokračování hry *Jonáš a tingl tangl* (1962). Autorem hry byl Jiří Suchý, který zároveň vystupoval v roli komika *Jonáše*, hudbu složil Jiří Šlitr, režie se chopil Karel Mareš a choreografie František Pokorný. Premiéra byla 22. května 1969 a hra se setkala s velkým úspěchem. Kromě ústřední dvojice (Suchý, Šlitr) na jevišti účinkovalo také šest „*Semaforgirls*“ (šest tanečnic) a doprovodná hudební skupina *The Semafours Trio*. Toto představení, podobně jako v jiných hrách, bylo pásmem písniček a komických a tanečních výstupů. Objevují se zde slavné hity *Jo, to jsem ještě žil*, *Margareta*, nebo *Mississippi*. Oproti jiným hrám Jiřího Suchého, zde přibýlo více narážek na politický vývoj země.⁴¹

Hlavním úkolem Františka Pokorného v *Semaforu* bylo, vedle tvorby choreografií, také pohybově „zkultivovat“ všechny členy souboru. „*Jiří Šlitr se tenkrát vzhledl ve velkých muzikálech, chtěl dělat velký jazzový chorus, takovou 'broadwayskou show'. Udělal se tedy konkurz a pěkné dívky nastoupily*“.⁴²

František Pokorný zde vedl pravidelné tréninky, kterých se zpočátku zúčastňovali všichni, včetně Jiřího Suchého. Jiří Šlitr zastával důstojný dohled. „...*děvčata ho milovala. Většina představení končila kolem klavíru se Šlitrem. Byly to nádherné vzpomínky. Úžasní zpěváci, atmosféra...*“⁴³

Následnou situaci v *Semaforu* však na sklonku roku 1969 poznamenala nešťastná smrt Jiřího Šlitra. Toto období bylo pro Jiřího Suchého a obecně pro celý *Semafor* velice náročné. Předním hudebním skladatelem *Semaforu* se stal Ferdinand Havlík, který již předtím aranžoval velkou část Šlitrových písní. V období normalizace byl Jiří Suchý pod velkým tlakem. Vedle snahy vyrovnat se se smrtí přítele, navíc čelil neustálým cenzurám a zároveň také snaze vyhovět publiku, které prostřednictvím jeho her očekávalo vzdor.⁴⁴

Spolu s Ferdinandem Havlíkem připravil Jiří Suchý první představení bez Šlitr-dvojpremiéru *Básníci a sedláci/Revizor v šantánu*.

„*Hra Básníci a sedláci byla poslední, kterou jsem pro Semafor dělal. Byla to rozpačitá a neklidná doba. Plánovaný projekt ve stylu 'broadwayské show' padl. Se Semaforem jsem se tedy rozloučil.*“⁴⁵

41 Minulost Semaforu <https://www.semafor.cz/minulost-semaforu>

42 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 17:45

43 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 17:45

44 Semafor, *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2019 – 03 – 08], [https://cs.wikipedia.org/wiki/Semafor_\(divadlo\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Semafor_(divadlo))

45 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 17:50

Ještě v době spolupráce se *Semaforem*, byl František Pokorný zván, jako pohybový expert, do komise celostátní pěvecké soutěže. Roku 1970 se zde s kytarou objevila dvacetiletá Jitka Molavcová, která suverénně obsadila první příčku a stala se tak „*Talentem 70*“. Všem zpěvákům, kteří prošli až do finále, dával František Pokorný lekce jazzu. Mladé Jitce Molavcové doporučil vyzkoušet konkurz k divadlu *Semafor*. Tím také úspěšně prošla a stala se tak jednou ze semaforových „*girls*“.⁴⁶ Postupně se prosazoval její výrazný talent a ztvárnila zde řadu zajímavých rolí. Velký úspěch jí přinesla role slečny Žofie Melicharové ve hře *Jonáš, dejme tomu v úterý*. Od roku 1970 až do současnosti je věrná divadlu *Semafor* a stala se hlavní partnerkou Jiřího Suchého.⁴⁷

Roku 1969 se Františkovi Pokornému naskytla zajímavá pracovní nabídka. Jeho spolužák a přítel, Luboš Hrůza, který roku 1968 emigroval do Norska a stal se šéfem výpravy Národního divadla v Oslo (Den Norske Opera & Ballett), předjednal Františkovi Pokornému v tomto divadle práci jako hostující choreograf. Vše už bylo téměř domluvené a vyřízené, ale nakonec bylo povolení k výjezdu zamítnuto a František Pokorný musel zůstat v Československu.⁴⁸

Roku 1971, po ročním působení na volné noze, se Františkovi Pokornému začaly formovat tři nabídky práce. V Bratislavě, kam jezdil učit jazzdance, nabídka v Ostravě „*ta v 70. letech byla tak zaprášená a špinavá, že se mi nechtělo.*“ A třetí volbou byl Liberec. „*Říkal jsem si, já milovník lyží, je tu Ještěd, Jizerky... tak jsem přijal nabídku.*“⁴⁹

46 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

47 Minulost Semaforu. *Semafor*. [online] <https://www.semafor.cz/minulost-semaforu>

48 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

49 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

5. Divadlo Františka Xavera Šaldy v Liberci

Divadlo Františka Xavera Šaldy se pyšní 136 lety existence. Vídeňská firma, v čele s architekty Ferdinandem Fellnerem a Hermannem Helmerem, zahájila roku 1881 projekt výstavby nové divadlní budovy na místě tehdy známém jako Gröndelplatz (dnes náměstí Dr. E. Beneše). Divadlo dostalo německý název Stadttheater Reichenberg. Slavnostní otevření divadla bylo zahájeno premiérou hry F. Schillera *Vilém Tell* 29. září 1883. Jméno slavného libereckého rodáka, významného dramatika, spisovatele a kritika F. X. Šaldy přijalo až roku 1957. V osmdesátých letech 20. století byl k názvu přidán přídomek „Státní“.⁵⁰

Jistě můžeme bez nadsázky říct, že František Pokorný strávil v libereckém divadle F. X. Šaldy převážnou část svého uměleckého působení. Roku 1971 přijal nabídku tehdejšího ředitele divadla Josefa Vojtíška a nastoupil na pozici šéfa baletu.⁵¹

„... Nabízela se práce na Slovensku i na Moravě, ale já dal přednost Liberci, kde jsem nakonec šťastně „uvízl“ skoro čtvrt století. Spousta dobrých kamarádů nejen u Šaldů, ale i v Ypsilonce a jazzových kruzích. Do jazzového Frýdlantu se každé léto přesouvala část Prahy. A přesouvala se i na divadelné premiéry. Liberec i v té těžké době rozhodně nebyl líný. A není ani v době současné, proto se tam tak rád vracím.“⁵²

5.1 Situace na počátku sedmdesátých let

Liberec, podobně jako jiná města, na začátku sedmdesátých let poznamenala „normalizace“, která nekompromisně pronikala do oblasti kultury a umění. Divadlo F. X. Šaldy se snažilo bojovat proti úpadku „normalizační“ šedi a udržet si inscenační kvalitu, kterou se podařilo vybudovat v šedesátých letech. Od dubna roku 1970 se stal novým ředitelem divadla Josef Vojtíšek, dosavadní sólista opery.

50 HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. Věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.

51 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

52 HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. Věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.

Baletní soubor, před příchodem Františka Pokorného, vedle složky operní a činoherní, které se v průběhu šedesátých let dostaly na poměrně vysokou úroveň, mírně zaostával. Ve vedení baletu se vystřídal několik šéfů (Věra Untermülerová 1959 – 1961, Bohumil Svoboda 1961 - 1964, Milena Moravcová 1964 – 1967, Jiří Chládek a Eva Gabajová 1967 - 1971). Nepříjemnou skutečností pro liberecký balet byla reorganizace roku 1964, kdy byl soubor zmenšen z cca třiceti tanečníků na polovinu, což podstatně limitovalo jeho tvůrčí a repertoárové možnosti. Bohužel tuto chybu se do dnešního dne nepodařilo napravit. Důvodem této reorganizace bylo navýšení úvazků v opeře. Vedení došlo k závěru, že hlavním smyslem baletního souboru je účinkování v operách a operetách.⁵³ „... a do oper přece pár baletáků stačí. Opera měla vždy tak trochu tendence být pupkem světa.“⁵⁴

5.2 Nová tvář baletního souboru

František Pokorný se ujal pozice šéfa baletu v sezóně 1971 / 1972 a pod jeho vedením byl soubor až do roku 1993. Tedy více, než dvě desetiletí, kdy zde vznikla řada pozoruhodných inscenací. Vědomě inspirován trendy ze zahraničí, posunul tvorbu souboru více směrem k modernímu tanečnímu divadlu a hledal nové podoby neoklasického tance. Kromě autorských inscenací, se František Pokorný věnoval i klasickým baletním titulům (*Anna Karenina*, *Carmen*, *Pohádka o Honzovi* atd.) Sólisty baletu byly: Eva Gabajová, Anna Červinková, Jiří Chládek, Jiří Slezáček, Vlasta Slezáčková, Monika Horanová a František Szepessy. Dlouholetou členkou baletu byla také Vlasta Vindušková, která nastoupila na post šéfa baletu 2001 - 2010.⁵⁵

František Pokorný se nebál novátorské tvorby: pod jeho vedením se soubor rozrostl o nové osobnosti nejen tanečního, ale také pantomimického umění. Vzniklo zde slavné pantomimické duo *Cvoci* - Bohumil Klepáč a Miloslav Horáček. Tyto dva umělce z oboru pantomimy poznal František Pokorný již roku 1967 na *Festivalu pantomimy* v Litvínově a přizval je ke spolupráci v libereckém

53 HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. Věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.

54 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci 7.3. 2019, čas 18:00

55 HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. Věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.

baletním souboru.⁵⁶

Roku 1988 zde také založil Experimentální taneční školu, která měla vychovávat všestranné tanečníky, jenž by mohli najít uplatnění v divadlech v Liberci, v Ústí nad Labem a v Teplicích. Škola posluchačům nabízela čtyřleté studium se zaměřením na klasický tanec, techniky moderního tance, lidový tanec a také teoretické odborné předměty.⁵⁷

František Pokorný byl během svého působení v Liberci choreografem drtivé většiny baletních inscenací. Baletní soubor byl do té doby soustředěn pouze na repertoár klasického tance. S příchodem nového šéfa, přišel i nový styl.

„Polovina souboru byli ortodoxní klasikáři, takže prosadit cokoli nového šlo jen velmi ztuhá. I přesto jsme ale časem byli souborem, který uváděl nejvíc autorských věcí v republice. První byla Lidská komedie, o které tanečníci říkali, že to bude průser.“⁵⁸

Zde je zapotřebí říct, že Lidská komedie sklidila u obecnosti velký úspěch a ve své době se stala jedním z pilířů československého moderního tance. Tato inscenace byla první z dlouhé řady autorských baletů, které František Pokorný uvedl na jevišti Divadla F. X. Šaldy. Z více, než třiceti titulů, mi zde dovoluji jmenovat alespoň několik nezapomenutelných inscenací.

5.3 Významné inscenace Františka Pokorného v Liberci

Lidská komedie

Premiéra byla 18. a prosince 1971 v Divadle F. X. Šaldy.⁵⁹ Název, jež nás směřuje k Balzovi, však neměl s jeho Lidskou komedií mnoho společného.⁶⁰ Inscenace se skládala ze tří částí. Na začátku každé z nich byla klauniáda, ve které účinkovali mimové A. Klepáč a M. Horáček.

56 HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. Věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.

57 VLACHOVÁ Kateřina, *Taneční umění v libereckém divadle*, Diplomová práce, Konzervatoř Duncan, školní rok 2001/2002

58 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

59 Program divadelního představení *Lidská komedie*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 18.a prosince 1971

60 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017,16(podzim),58-63.ISSN 1213-7375

Část první se jmenovala *Hra na změnu*. Zde tančil jeden muž a tři ženy (P. Novák / J. Chládek, E. Gabajová, D. Mikulová, A. Červinková), což nám napovídá, jaký byl podtext této choreografie. Hudbu k této choreografii složil Z. Šikola. Druhou částí byla *Hra na lásku*. Zkamenělé tváře tanečníků cvičících u baletní tyče v monotónním rytmu naruší muž a žena (A. Červinková, J. Slezáček). Oddělí se od davu a odehraje se mezi nimi krátký milostný vztah. Když se ozve povel, vše se vrací do původního. Hudbu k této části složil Z. Lukáš. A poslední, třetí částí, byla *Hra na moc*. Oblíbené a vícekrát zpracované téma Františka Pokorného (*Šplh, Bludiště moci*) s hudbou L. Fišera. Čtyři muži mezi sebou bojují o moc (J. Chládek, J. Slezáček, P. Novák, A. Klepáč) . Ve chvíli, kdy jsou všichni výsileni bojem, objeví se blázen (M. Horáček), který čekal v povzdálí. Ve správné chvíli vystoupí a jeho cestě k moci nic nebrání.⁶¹

Níže si dovoluji uvést část textu Vladimíra Vašuta, který byl otisknut v divadelním programu *Lidské komedie* divadla F. X. Šaldy:

„Libereckým divadelním návštěvníkům se nyní představuje nový choreograf. Jmenuje se František Pokorný. Nemá dosud u svého jména žádné lesklé tituly. Má zato něco mnohem důležitějšího: totiž talent. A ještě cosi – kuráž. Kuráž být svůj, nereprodukovat, ale produkovat. Myslím, že to ukáže již tato jeho 'nástupnická' liberecká inscenace s názvem *Lidská komedie*. Jemu i souboru k ní přeji tradiční - 'zlomte vaz'!“

Vladimír Vašut⁶²

Rožmborské obrázky aneb Milostné výjevy z jižních Čech

Premiéra byla v Šaldově divadle 9. září 1972.⁶³ Skladatel Jaroslav Krček našel inspiraci v hudebních archivech hradu Rožmberk. František Pokorný zde spolupracoval také s Milanem Uherkem, sbormistrem pěveckého sboru *Severáček*, který zpíval na texty Ladislava Poštulky. *Rožmborské obrázky* zavedly diváky do rokokového zámku a podzámčí, v němž se odehrávaly krátké příběhy naplněné láskou a humornými situacemi.⁶⁴

61 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

62 Program divadelního představení *Lidská komedie*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 18.a 19. prosince 1971

63 Program divadelního představení *Rožmborské obrázky*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 9.září 1972

64 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

Hledání čistého pramene

Tato inscenace, jež měla premiéru 3. února 1973 se skládala z pěti částí. Hlavními třemi pilíři celé inscenace byly: *Útěk do ticha* s hudbou J. Krčka, *Zaříkávání zkamenělin* s hudbou P. Ebena a *Lidice*, pro které složil hudbu Václav Kučera. Mez těmito částmi byly *Hry I. a Hry II.*⁶⁵ s optimistickou hudbou Mariana Vargy. Toto představení v sobě neslo dvě myšlenky. První, jak nám napovídá název, dopad moderní civilizace na životní prostředí a zdraví člověka, konkrétně v tomto případě hluk a hlučné prostředí, v němž žijeme. A druhá, hold a vzpomínka na trýzeň vyhlazených Lidic roku 1942.⁶⁶

Raport o stavu tohoto světa

Tato baletní koláž měla premiéru 30. dubna 1976. Bylo zde použito hudby S. Prokofjeva, D. Šostakoviče, J. Slavického, I. Stravinského, L. Fišera a V. Zamazala. Skládala se z dvanácti částí, které byly odděleny pantomimickými vstupy M. Horáčka a A. Klepla. První půlka obsahovala: *Adam a Eva*, *Prometheus*, *Moralita I.*, *Romeo a Julie*, *Moralita II.*, *Caprichos*. Ve druhé půlce diváci viděli: *Moralita III.*, *Orfeus a Eurydika*, *Moralita IV.*, *Ikarus*, *Moralita V.* a *Leningradská*.⁶⁷

Slovo režiséra a choreografa:

„Raport o stavu tohoto světa je zvláštním, jevištně pohybovým útvarem, nazvaným baletní koláž. Na první pohled vypadá mozaikovitě, roztržštěně, podobně, jako myšlení a cítění moderního člověka této uspěchané doby, která svými civilizačními vymoženostmi klade stále větší překážky možnosti maximálního soustředění. A stejně jako kolážovité vjemy dnešních lidí mají tendenci k syntetizování, které je výrazem touhy po poznání, i tato baletní koláž se ve svém celku pokouší vypovědět maximum o světě a člověku v něm. Volí k tomu sledování dialekticky protikladných složek lidské osobnosti – racionální a emocionální až pudové. Snaží se postihnout neutuchající zápas dobra a zla, věčnou lidskou touhu po poznání i nekonečnou krásu lásky a čistých lidských vztahů v kontrastu s destruktivními silami všech kategorií. A pohyb dovoluje dostat se až tam, kde slova mnohdy nestačí a nebo znějí dnešnímu věcnému

65 Program divadelního představení *Hledání čistého pramene*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 3. února 1973

66 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

67 Program divadelního představení *Raport o stavu tohoto světa*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 30. dubna 1976

člověku příliš pateticky."⁶⁸

„V jedné z kritik jsem třeba sklídl pochvalu, ale v závěrečné větě byla otázka Pouze není jasné, jakou ideologickou pozici autor inscenace zastává. Scénáře, které jsem si na svá představení psal, jsem nepředpokládal ke schválení. Byl jsem totiž nestraník."⁶⁹

Pantobalety

Byly další zajímavou koláží s dynamickou hudbou M.A. Mejeroviče a Z. Šikoly. Inscenace měla premiéru 15. listopadu 1980. Opět se skládala z více částí.⁷⁰ Zde bych ráda poukázala na texty Františka Pokorného, jež byly uvedeny v programu, a které níže uvádím. Při četbě těchto textů jsem byla překvana, že v době tehdejšího režimu, divadlo tyto texty otisklo. Při jednom z rozhovorů s Františkem Pokorným jsem se ho zeptala, zdali mu texty v programu Pantobaletů nezpůsobily komplikace.

„ Ano, musel jsem si připravit terén. Využil jsem příběhu Mejerovičova života. Vyhnanství na Sibiři, žák Šostakoviče, předního sovětského skladatele. Slíbil jsem zrežirovat Mejerovičovu operu *Strašný sen občana K.*, která měla premiéru roku 1983."⁷¹

Obsah *Pantobaletů*:

Overtura - hudba Z.Šikola

Poema (kreativní) – hudba M.A. Mejerovič

„Věnováno všem tvořivým lidem, nejen těm dnešním *Prometheům*, či *Ikarům* typu *Einsteina*, *Gagarina*, či mnoha dalším, ale především všem drobným a skromným *hrdinům*, kteří ve svém každodenním životě mají sílu vzdorovat setrvačnosti stereotypů a vlastnímu pohodlí.“

Mezihra I. - hudba Z.Šikola

68 Program divadelního představení *Raport o stavu tohoto světa*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 30.dubna 1976

69 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanecniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

70 Program divadelního představení *Pantobalety*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 15.listopadu 1980

71 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci, 9.4.2019, čas:15:30

Tortura (byrokratická) – hudba M.A. Mejerovič

„Věnováno všem lidem, kteří ztratili schopnost samostatně myslet, parazitům, kteří místo aby vytvářeli pohyb, pohyb brzdí. K jejich prapředkům patří Oblomov, Revizor, na ně navazuje Majakovskij ve své Štěnici, dalšími předky se to hojně hemží v díle Jaroslava Haška, ale bohužel jejich potomky často potkáváme i dnes.“

Mezihra II. - hudba Z.Šikola

Eroica (optimistická) – hudba M.A. Mejerovič

„Noví a noví lidé se rodí do života, hmatají prostředí, do kterého se narodili, hmatají lásku, ale taky i nenávisť, hmatají čistou přírodu, ale také spad továrních komínů, dýchají svobodu, ale dusí se také nebezpečím války a sociálních katastrof. Nakonec vítězí víra v lásku, dobro a lidský rozum, víra v hodnoty, které jsou nezničitelné.“⁷²

Roku 1981 baletní soubor divadla F. X. Šaldy hostoval s inscenací *Pantobalety* v pražském divadle ABC. Z této události se dochovala recenze Jiřího Tvrzníka vydaná 2. dubna roku 1981 v deníku *Mladá fronta*. Dovolím si zde citovat vybrané části:

„Jsou zvláštní tajemství, která nás obklopují, udivují, nerozumíme jim, a přece je chápeme. Něčím, co se vzpírá rozumu, ale domáhá se citu. A v tom je také užitečnost, nezbytnost a smysl umění. Právě v takových kouzlech se vyzná choreograf a režisér František Pokorný. Díváme se v divadle na jeho pojetí pantobaletních kreačí (Mejerovič, Šikola: v natudování baletu Státního divadla F. X. Šaldy v Liberci) a čelíme krásným, téměř divokým útokům na smysly i srdce. Ten večer probíhá v prudkém dynamickém tempu, vzrušeně stylizovaný jak v pohybu, tak ve výtvarných složkách. Jakýsi deník životních pocitů, ale i tvrdého výsměchu, plného kritických ostnů.“

„Nezaměnitelně a svébytně se vyjadřuje František Pokorný. A potvrzuje tak, že umění baletu a pantomimy má zcela zvláštní a ojedinělé možnosti sdělování. Balet prostě není jen vizualizace hudby.“⁷³

72 Program divadelního představení *Pantobalety*, premiéra v divadle F. X. Šaldy 15. listopadu 1980

73 Z osobního archivu Františka Pokorného

6. Rozhovor s Evou Gabajovou

Paní Eva Gabajová, jenž je působivou osobností s bohatou uměleckou zkušeností se narodila 3. srpna 1931 v Praze. Tato tanečnice, choreografka a pedagožka se zpočátku věnovala hře na klavír na klavírním oddělení pražské konzervatoře. Více ji ovšem přitahoval tanec, a tak přestoupila na *Taneční konzervatoř Praha*, kde roku 1950 absolvovala. Její první angažmá bylo v *Armádním uměleckém souboru* 1950 – 1954, poté jedna sezóna v Národním divadle Praha, dále jako sólistka baletu v Olomouci 1955 – 1958 a následně sólistka baletu v Liberci, kam nastoupila roku 1958. V letech 1968 – 1971 vedla liberecký baletní soubor společně s Jiřím Chládkem. Na jevišti vynikala osobitým projevem, muzikálností, virtuozní taneční technikou i herectvím. Z hlavních rolí jmenujme například: Zarema v *Bachčisarajské fontáně* (1962), titulní role v baletu *Viktorka* (1969), Dáma v baletu *Dáma a chuligán* (1977 Liberec, 1984 Ústí nad Labem) a mnoho dalších.

Jako choreografka na sebe upozornila především inscenacemi: *Svědomí* (1964 s E.Gabajem), *Šeherezáda*, *Rokokové variace* P.I. Čajkovského a *Paganini* (1970 s J. Chládkem), *Klavírní koncert F dur* George Gershwin (1971).

Roku 1973 založili, společně s manželem Eduardem *Podještědský soubor písní a tanců*, který vedla až do roku 1986. V současné době soubor stále existuje a vedení se ujali žáci souboru. Vyučovala na *Experimentální taneční škole v Liberci* (1989 – 1993).⁷⁴

Jaké máte vzpomínky na spolupráci s Františkem Pokorným?

„S Františkem Pokorným jsem vlastně zažila nejdelší spolupráci. Inscenoval věci, které měly úžasný obsah a snažil se v nich vyjádřit problematiku doby. Naší, světovou, úskalí moderní doby, vztah k přírodě, mezilidské vztahy. Bavilo mě tančit v jeho choreografiích jak klasických, tak moderních.“

74 VLACHOVÁ Kateřina, *Taneční umění v libereckém divadle*, Diplomová práce, Konzervatoř Duncan, školní rok 2001/2002

Na jaké inscenace Františka Pokorného si nejraději vzpomínáte?

„Dáma a chuligán. Tam jsem hodně spolupracovala s Mílou Horáčkem. Lidská komedie byla úžasná. A Rožmberské obrázky mě bavily. To bylo milé představení. František uměl udělat odlehčenou veselou věc i zpracovávat obsahově náročná témata. A pokaždé to bylo jiné.“

Když František Pokorný založil Experimentální taneční školu v Liberci. Vy jste tam vyučovala, že ano?

„Ano, František mě vyzval ke spolupráci. Ráda jsem tu nabídku přijala. Ta práce měla smysl. Vychovali jsme tam celý další soubor. Vyučovala jsem tam Klasický tanec. Bohužel, nešlo to udržet. František s tím bojoval, ale šlo to těžko, když neměl žádnou podporu. Město podporovalo sport.“

Vy sama jste choreografovala řadu inscenací. Která pro Vás byla vyjíměčná?

„Jednoznačně Gershwinův klavírní koncert. Miluji tu skladbu. Byl tam takový jednoduchý děj. Anna Červinková a Monika Horanová tam tančily gepardice. Byly v tom senzační. A také mě bavila Země úsměvů. Tam jsem použila prvky z čínského folkloru. Ty jsem pochytila na čtyřměsíčním zájezdu s AUSem.“

7. František Pokorný a pantomima

Přínos Františka Pokorného v rozvoji české pantomimy je obrovský a jak sám řekl: „*To je věcí na kterou jsem nejvíce pyšný. Zejména založení Festivalu pantomimy v Litvínově.*“⁷⁵

Ale tomuto velkému počínu předcházelo mnoho událostí.

S uměním pantomimickým se František Pokorný setkal již za svého působení v *Uměleckém souboru ministerstva vnitra* (1957), kde se seznámil s Ladislavem Fialkou.⁷⁶ Tento umělec je považován za zakladatele moderní české pantomimy a výrazně se zasloužil o její rozvoj.

Ladislav Fialka vystudoval *Taneční konzervatoř Praha*.⁷⁷ Jeho umělecký směr ovšem velice ovlivnilo vystoupení Marcela Marceaua, které měl možnost vidět na zahraničním zájezdu s taneční konzervatoří v Paříži. Jeho zaujetí pantomimou výrazně podpořila Laurette Hrdinová, která v té době učila na pražské taneční konzervatoři, a která se, mimo jiné, zabývala starým uměním pantomimy Jeana Gasparda Deburaua.⁷⁸ Po vzoru „deburauovských“ scénářů připravila Laurette Hrdinová pantomimické výstupy, které uvedla na výstavě „*Smích boří a tvoří*“.⁷⁹ Mezi vybranými studenty vyčnívali Ladislav Fialka a Jiří Kaftan.

Roku 1959 založil Ladislav Fialka pantomimickou skupinu, která byla, vedle činohry, součástí divadla *Na zábradlí*. Ve spolupráci se zakladateli tohoto divadla (I.Vyskočil, J.Suchý, V. Vodička, H. Philippová) vrátil jiskru tomuto opomíjenému žánru. A ve spolupráci s Jiřím Kaftanem zde uvedl například: *Pantomima Na zábradlí* (1959), *Blázni* (1965), *Hry beze slov* (1976).⁸⁰

Vedle Ladislava Fialky zde bylo mnoho mladých umělců, kteří by se tomuto žánru rádi věnovali. Pantomima, jako nový fenomén, se v šedesátých letech

75 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci, 9.4.2019, čas:16:00

76 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

77 Ladislav Fialka, *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2017 – 01 – 12]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Fialka

78 Jean Gaspard Debureau (vl.jménem: Jiří Kašpar Dvořák – francouzský mim a herec, narozený v Čechách (1796-1846), nejvýraznější představitel evropské pantomimy 19.století https://cs.wikipedia.org/wiki/Jean_Gaspard_Debureau

79 Laurette Hrdinová, viz. *Český taneční slovník*

80 Divadlo Na Zábradlí, *Wikipedie. Org.* [online]. [cit.2019 – 02 – 28] https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_Na_zabradli

mimořádně rychle rozšířila zejména mezi amatérskými nadšenci. Jediným těžištěm profesionální pantomimy bylo divadlo *Na zábradlí*.⁸¹

„Slovo, ať žijeme v jakémkoliv režimu, se znehodnocuje. A najednou šlo vyprávět příběh beze slov. Cenzura si s tím nevěděla rady.“⁸²

František Pokorný začal využívat pantomimických vstupů na zahraničních zájezdech se *Skupinou moderního tance VUS*. Tyto výstupy byly pantomimické grotesky, které pomáhaly časově zvládnout převleky tanečníků. Hudbu k nim většinou skládal Z. Šikola.

Občasné akce se daly pořádat pouze přes ÚDLUT (Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti), kde František Pokorný vydával občasník *Pantomima*. Pozoroval, že zde chybí společná platforma k jevištnímu uplatnění. Zrodila se myšlenka Festivalu pantomimy.⁸³ Byl vyhlášen konkurz na místo konání, který vyhrál průmyslově bohatý Litvínov. První *Celostátní festival amatérské pantomimy v Litvínově* se konal roku 1966. Byla to soutěžní přehlídka amatérských mimů a souborů pantomimy, spojená s kurzy a semináři vedenými předními profesionály. Celou akci vyhlášoval ÚDLUT s kulturním domem a Chemickými závody v Litvínově. Festival se setkal s velkým ohlasem a hojnou účastí. Většina našich předních reprezentantů tohoto žánru se prosadila díky této soutěži. Například Ctibor Turba, Boris Hybner, Bolek Polívka, Richard Rýda a mnoho dalších. Festivaly se každoročně pořádaly až do roku 1989.⁸⁴

Roku 1967, na druhém ročníku festivalu, se zde František Pokorný setkal s mimy Antonínem Klepáčem a Miloslavem Horáčkem – později známé duo *Cvoci*. Tito mladíci, sotva sedmnáctiletí Františka Pokorného zaujali a o pár let později, (po krátkém angažmá v divadle Na Vinohradech) roku 1971, jim nabídl angažmá v baletním souboru divdla F. X. Šaldy v Liberci, které přijali.

Tento kuriózní nástup dvou mimů mezi tanečníky vzbudil v divadle rozporuplné reakce. Někteří byli pohoršeni, jiní pobaveni. Mládenci se stali regulárními členy

81 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

82 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci, 9.4.2019, čas:15:45

83 Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

84 Celostátní festival pantomimy v Litvínově, viz. *Český taneční slovník*

souboru s plným úvazkem a stejnými povinnostmi jako tanečníci, včetně každodenních tréninků, zkoušek a představení.

„Ti kluci nikdy nestáli u tyče. Koukali stejně vyjeveně, jako koukali ‘baletáci’ na ně. Ale já jsem jim zdůraznil, že musí na tréninky chodit. Že jim to prospěje. A taky, že ano!”⁸⁵

František Pokorný, i přes počáteční rozpaky z této nové posily baletního souboru, velice brzy obhájil své rozhodnutí. V první inscenaci *Lidská komedie*, měli mimové mezi jednotlivými třemi částmi představení (*Hra na změnu, Hra na lásku, Hra na moc*) pantomimický vstup. Tyto klauniády se nazývaly *Dveře, Žebřík a Postel* a oba umělci zde prokázali svůj talent.

Významným mezníkem pro tuto dvojici byla inscenace Františka Pokorného *Cvoci*, kterou poprvé uvedl na prknech divadla F. X. Šaldy v Liberci 27. dubna 1973. Toto představení, jenž bylo pojato jako klauniáda, bylo pro Františka Pokorného první svého druhu. K dvojici mimů přidal ještě členku baletního souboru Moniku Horanovou. Tato tanečnice vynikala hereckým talentem a do společné spolupráce přinášela iniciativu a nadhled. Inscenace měla obrovský úspěch a pantomimická dvojice Klapáč a Horáček převzala její název za svůj vlastní. Toto představení se pro duo *Cvoci* stalo startem jejich slavné éry, která trvala až do roku 1997, kdy se dvojice umělců rozešla.

Mezi jejich další slavné inscenace patří *Přidej pepře* (1976), *Třesk, aneb doučovací hodiny pro havarované* (1979), *Klauni pod penzí* (1989).⁸⁶

Vzpomínky Antonína Klepáče na angažmá v Liberci

Z osobního archivu Antonína Klepáče. Příprava pro knihu *Celí život Cvokem*.

„František Pokorný v roce 1971 nastupoval do Liberce do divadla F. X. Šaldy jako umělecký šéf baletu a nabídl nám angažmá.“

A.Klepáč: „*My neumíme tancovat.*“

F.Pokorný: „*Nevadí, to se naučíte.*“

A.Klepáč: „*Chceme dělat pantomimu.*“

⁸⁵ Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným, audionahrávka, v Liberci, 9.4.2019, čas:15:40

⁸⁶ Z osobních rozhovorů s Františkem Pokorným

F.Pokorný: „*To vám slibuji.*“

První angažmá v Liberci

„První představení byla Rusalka – tanec.

Lidská komedie – tanec a pantomima – konečně.

A skutečně jsme do roka uvedli divadelní představení Cvoci v režii F. Pokorného, který byl i autorem scénáře. Ve Cvocích s námi hrála vynikající baletka a naše kamarádka M. Horanová. Lidi na Cvky chodili moc. Ptali se: Viděl jsi Cvky? Hele, Cvoci jdou. Hlas lidu, hlas boží... Budeme Cvoci!“

„Zásluha Františka Pokorného je obrovská. On nás objevil. Dal nám možnost nastoupit do profesionálního divadla. Za šest let, co jsme byli v Liberci jsme se naučili tancovat. V jeho inscenacích pro nás nacházel role pantomimické i herecké.

„Hráli jsme v mnoha operách i operetách. Operety byly pro mě i pro Mílu zábavné. Dostávali jsme roličky žebráků, sluhů a podivných páníčků. V malinkých roličkách jsme se vyřádili. Možná, že pro operní sólisty jsme až moc upoutávali pozornost. A tak si na nás stěžovali, že moc hrajem, a že diváci se dívají na nás a ne na sólisty. My z toho měli radost.“

„V Liberci jsme byli po umělecké stránce šťastní, hodně jsme pracovali s F. Pokorným. Až na jeden konflikt. Oba jsme měli s Mílou bradku. Když jsme měli hrát v Prodané nevěstě, přinutili nás se oholit. Pro nás to bylo potupné. Tehdy už jsme hráli představení Cvoci. Slíbili mi alespoň nalepeného kníra. Ale ten po deseti minutách upadl. Naše představení bylo fyzicky velmi náročné. Na zpoceně tváři nedržel.“

„V Liberci jsme se potkali s Borisem Rösnerem, Lojzou Švehlíkem, Evou Lechiovou, Jardou Drbohlavem... jim jsme naslouchali, od nich jsme se také mnoho naučili.

Po šesti letech jsme z Liberce chtěli odejít, ale báli jsme se, protože jsme neměli nikde angažmá. Právě Jarda Drbohlav nás přesvědčoval, abychom přešli na volnou nohu, že se uживíme i bez stálého angažmá. Dali jsme na jeho radu a dali v Liberci výpověď. A ač 'pražáci', přijeli jsme do Prahy a netušili, co bude.“

8. Vzpomínka Vlasty Vinduškové na Františka Pokorného a pantomimické duo Cvoci

Vlasta Vindušková se narodila 17. června 1950 v Liberci. Tanec studovala u M. Papežové. V divadle začala tančit již v šestnácti letech. Byla obsazována do středních a menších rolí, například: Komorná v *Anně Karenině* (1978), Reichenberkova šlechtična v *Pohádkkách o Krakonošovi* (1988), Chůva ve Sněhurce (1991). Od roku 1991 působila jako asistentka choreografie a zástupkyně šéfa baletu. Od roku 1996 byla administrativní vedoucí baletu a roku 2001 – 2010 šéfkou baletu.⁸⁷

Jak vzpomínáte na spolupráci s Františkem Pokorným? Liberecký baletní soubor byl před jeho nástupem zvyklý na jiný styl tance. Byla to pro Vás velká změna?

„Ano to byla, ale já jsem se těšila. V době, kdy Franta nastoupil, jsem byla nejmladším členem souboru. Takový benjamínek. Byli tu někteří starší členové baletu, kteří se na to, že se tu bude dělat moderní tanec, dívali nedůvěřivě. Teď, když se na to dívám s odstupem času, uvědomuji si více nežli tenkrát, že Franta Pokorný byl na svou dobu neuvěřitelně avantgardní. Dělali jsme tu něco absolutně nového, byli jsme díky jeho autorským inscenacím jedineční.“

Vaše vzpomínky na Antonína Klepáče a Miloslava Horáčka, slavné duo Cvoci?

„Když nastoupili do souboru Tonda s Mílou, tak jsme si hned padli do noty. Protože já jsem byla nejmladší a jim bylo také kolem dvaceti. A byla jsem ráda, že přišli noví kolegové. Toníček Klepáč se stal mým partnerem a užili jsme si spolu spoustu legrace. Když jsem musela naučit Toníčka polku do Prodané nevěsty, to bylo utrpení! Nebo mě jednou na zkoušce upustil z náruče a já jsem mu poradila ať si jde do lékárny koupit Svalosil, aby měl větší sílu. Když se občas

⁸⁷ VLACHOVÁ Kateřina, *Taneční umění v libereckém divadle*, Diplomová práce, Konzervatoř Duncan, školní rok 2001/2002

potkáme, máme na co vzpomínat a čemu se smát."

Museli s Vámi chodit na tréninky, že? Jak vzpomínáte na jejich představení Cvoci, Třesk, Přidej pepře, nebo Klauni pod penzí?

„Ano, chodili na všechny tréninky. Když se postavili poprvé k tyči, bylo to komické. Ale ty jejich představení, ty byly senzační. Cvoci byli pořád vyprodaní. Společně s Monikou Horanovou táhli představení ve třech a byli úžasní. Klauni pod penzí, to bylo roku 1989, pár týdnů před revolucí a poslední představení, na kterém jsem se s nimi setkala na jevišti. To jsem dělala s nimi a hrálo se to v Malém divadle. Jinak s námi hráli ve většině baletů."

Můžete jmenovat představení, které Vám nejvíce utkvělo v paměti?

„Ráda vzpomínám na Rožmberské obrázky. Hlavní roli tančil úžasný sólista baletu Národního divadla Bohuslav Reisner. To byla krásná zkušenost. A Lidská komedie. Všechno to bylo tak neotřelé, nadčasové. Ráda jsem tančila v Anně Karenině, v Pohádkách o Krakonošovi s Františkem Peterkou, nebo ve Špalíčku Bohuslava Martinů."

Jaký byl František Pokorný na baletním sále?

„František vyžadoval disciplínu. Hlavně neměl rád, když se někdo bavil. Vždy byl pečlivě připravený, věděl, co chce. A pořád se snažil rozvíjet tanec. Jeho velkou zásluhou bylo otevření Experimentální taneční školy v Liberci."

9. Experimentální taneční škola v Liberci

Roku 1989 založil František Pokorný v Liberci *Experimentální taneční školu*. Zahrnovala čtyřleté studium, jež mělo vychovávat všestranně nadané tanečníky, kteří měli zaujmout angažmá zejména v Liberci, Ústí nad Labem a v Teplicích. Vyučovaly se zde klasické a moderní techniky, lidový tanec, step, pantomima a také teoretické odborné předměty. Studenti od druhého ročníku vystupovali v baletních inscenacích divadla F. X. Šaldy. Výuku zajišťovali profesionální pedagogové pražských konzervatoří a TK HAMU. Například I. Kubicová, E. Gabajová, S. Randová, J. Kaftan, V. Schneiderová a jiní. Během čtyř ročníků prošlo školou více než padesát žáků, z nichž můžeme jmenovat M. Blahoutovou, L. Pischelovou, nebo Z. Tučaniovou. Bohužel, z důvodu nezájmu divadla a nedostatku financí, škola zanikla roku 1993.⁸⁸

O tom, jaká situace předcházela založení *Experimentální taneční školy*, průběh výuky a její jedinečnost vám přiblíží článek Františka Pokorného z roku 1991.⁸⁹

„ Liberec rozhodně nepatří mezi města, pro které by byl balet pouze okrajovou záležitostí. Svědčí o tom nejen bohatá historie, ale i současnost: Před dvěma léty byla v Liberci založena Experimentální škola, jediná svého druhu v republice. Tato škola v průběhu čtyř let vychovává všestranně vybavené taneční profesionály především pro potřeby libereckého divadla. V současné době má škola dva ročníky s čtyřicetipěti posluchači. Jako hlavní předmět se vyučuje klasický tanec, velký důraz se klade na výuku moderního tance, kterému vyučují především pedagogové z Prahy, na výuku pantomimy, jazzového tance a stepu.

O taneční dorost je tedy v Liberci postaráno. Vzniká tak oprávněná naděje, že v průběhu dvou let by se mohl konstituovat kvalitní, všestranně disponovaný baletní soubor se schopností produkovat nejen slavné klasické tituly typu Labutí jezero, Spící krasavice, Louskáček, ale i díla moderní literatury.

Nakonec je na co navazovat. Tak jak po válce v roce 1945 vznikla česká opera a

88 HOLEŇOVÁ, Jana, ed. *Český taneční slovník: tanec, balet, pantomima. Experimentální škola v Liberci*, (str:68). Praha: Divadelní ústav, 2001. ISBN 80-7008-112-0.

89 Zapletal, Jiří: *Státní divadlo F. X. Šaldy v Liberci, historie budovy a uměleckých souborů*. Věstník divadla F. X. Šaldy v Liberci: nakladatelství THÁLIA, Liberec, 1991, ISBN 80- 1 - 3

čínohra, paralelně vznikl v Liberci i český balet. Za všechny jmenujme aspoň dvě vůdčí osobnosti libereckého baletu : Josefa Škodu a Věru Untermüllerovou, kteří produkovali také soudobá díla českého a světového baletního repertoáru.

Za černý den libereckého baletu lze označit rok 1964, kdy byl balet v Liberci neuváženě redukován. Jsem přesvědčen, že tento omyl bude v nejbližší době napraven, tím spíše, že vznikem Experimentální baletní školy je zaručen přísun mladých talentovaných tanečníků, kteří již v současné době opravňují naděje, že město Liberec bude mít mladý a kvalitní baletní soubor. S provozně nezbytnou kádrovou základnou. Je paradoxní, že města jako Plzeň, nebo České Budějovice, mají sice směrná čísla, ale chybí jim baletní dorost. V mnoha směrech nám naši školu závidí. Posledních 20 let lze totiž označit československé umělecké školství za krizové. V tomto období byla zrušena v Praze taneční konzervatoř a nahrazena Hudebně taneční školou, učilištěm internátního typu, ale bez internátu a bez potřebného provozního zázemí. Výsledkem byla skutečnost, že tato centrální škola nestačila pokrýt potřeby ani pražských divadel, natož divadel mimopražských. Navíc učební metody byly silně zastaralé. V této situaci je Liberec (mimo Prahu) jediným městem s tanečním učilištěm na úrovni středně umělecké školy a liberecké divadlo jediným divadlem v Čechách, které má zajištěnou výchovu tanečních umělců. Přál bych si, aby liberečtí příznivci divadla drželi těmto mladým umělcům palce a přišli jim do libereckého divadla zatleskat."

*František Pokorný
Státní divadlo F. X. Šaldy, Liberec 1991*

9. Závěr

V závěru bych si, alespoň krátce, dovolila připomenout další významné počiny a životní etapy, které dle mého názoru, nemohou zůstat nezmíněny.

Jednou z nich, je působení Františka Pokorného v Československé televizi. Zde v letech 1984 – 1987 zastával pozici šéfa baletu souběžně s vedením souboru divadla F. X. Šaldy v Liberci. Toto místo přijal s nadějí, že bude moci pracovat v novém mediálním prostoru. Napsal řadu scénářů, pracoval s režiséry J. Bonaventurou, A. Rezkem, I. Paukertem a dalšími. Choreografoval různá taneční čísla na jazzovou, rockovou i klasickou hudbu (*Televarieté*), spolupracoval na pohádkách a večerníčcích a také na úspěšném seriálu s Petrem Nárožným *Škola za školou*. Ale František své projekty jen těžko prosazoval.

„Jako nestraník jsem na poradách stál za dveřmi, dramaturgicky se rozhodovalo beze mě. Z televize jsem zmizel, když tamní vedení chtělo, abych vstoupil do strany, nechal divadla a pracoval na plný úvazek.“⁹⁰

František Pokorný vždy podporoval rozvoj tance a pantomimy. Kromě přínosu v těchto žánrech byl také úspěšným kritikem. Zejména v sedmdesátých letech publikoval řadu recenzí, článků a studií v různých tiskovinách (*Divadlo, Taneční listy, Mladá fronta,...*). Roku 1961 se zasloužil se o obnovu vydávání měsíčníku *Taneční listy*.⁹¹

Roku 1979 absolvoval stáž v USA u Merce Cunninghama, Alvina Aileyho a Marthy Graham. Tuto příležitost vnímal František Pokorný jako malý zázrak. Na představení *Třesk aneb doučovací hodina pro havarované*, které vyjelo na zájezd do Prahy, se přišli podívat lidé z americké ambasády. František dostal nabídku na výměnný zájezd v rámci kulturní dohody.⁹²

90 SYROVÁTKOVÁ, Helena: František Pokorný v bludišti doby. *Věcko: veselé i vážně o Libereckém kraji*. 2017, 16(podzim), 58-63. ISSN 1213-7375

91 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanečniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

92 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanečniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

Roku 1978 hostoval v *Národním divadle* v Praze, kde zinscenoval *I. smyčcový koncert* Leoše Janáčka a roku 1980 balet *Hrdina* s hudbou Ilji Zelenky.⁹³

Na samém závěru této bakalářské práce si dovoluji sdělit, že František Pokorný si rád přečte Antoina de Saint-Exupéryho, Milana Kunderu, Umberta Eka. Obdivuje T.G. Masaryka a Václava Havla. Mezi jeho oblíbené herce patří Jan Werich a Jean Gabin. Nepohrdne podmanivým hlasem Evy Olmerové. Ideální relaxací mu vždy byl les a hory. Rád posedí u sklenky dobrého suchého červeného vína. František Pokorný má dceru Zuzanu (narozena roku 1957) a syna Jana (narozen roku 1961).

Na úplný závěr mi dovoluji říct, že František Pokorný je neskutečně charizmatickou osobností, která má stále co říct k dění u nás i ve světě. Nadále se zajímá o tanec. Nenechá si ujít žádnou premiéru baletního souboru divadla F. X. Šaldy v Liberci.

Přála bych si, aby tato práce, jenž se zabývá uměleckou dráhou Františka Pokorného, byla přínosná především těm, kteří chtějí tvořit umění jinak a nekonvenčně. Ať už je to tanec, herectví, pantomima, nebo cokoliv jiného. Ale zároveň bych chtěla, aby si tito umělci uvědomili, jaké mají štěstí, že mají svobodu v tom, co chtějí publiku sdělit. A nepodceňovali sílu myšlenky.

Sbírání materiálů bylo pro mne zajímavé a poučné. Zejména ústní rozhovory byly velice příjemné. Největší díky patří samozřejmě Františkovi Pokornému, se kterým jsem strávila příjemné chvíle během našich setkání. Paní Vlastě Vinduškové, Evě Gabajové a Antonínu Klepáčovi za poskytnutí cenných vzpomínek.

93 František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanečniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

10. Prameny

- HOLEŇOVÁ, Jana, ed. *Český taneční slovník: tanec, balet, pantomima*. Praha: Divadelní ústav, 2001. ISBN 80-7008-112-0.
- HRDINOVÁ, Radmila a kolektiv autorů, *Divadlo F. X. Šaldy 1883 – 2013*. věstník divadla F. X. Šaldy, Liberec, 2013.[Str. 14, 15, 16, 17, 43, 49.]
- ZAPLETAL, Jiří, *Státní divadlo F. X. Šaldy v Liberci: historie budovy a uměleckých souborů*. Liberec: Nakladatelství THÁLIA v Liberci, 1991. ISBN 80 – 900684 – 1 – 3
- ZAHRADNÍČEK, Petr, *Divadlo Františka Xavera Šaldy, ročenka 1945 – 1995*, Liberecké tiskárny a.s., 1996
- POKORNÝ, František a Helena SYROVÁTKOVÁ. František Pokorný v bludišti doby. *Věčko: vesele i vážně o Libereckém kraji*. 2017, 16(podzim), [58]-63. ISSN 1213-7375.
- VLACHOVÁ Kateřina, *Taneční umění v libereckém divadle*, Diplomová práce, Konzervatoř Duncan, Praha, školní rok 2001/2002
- KOLDA Martin, *Historie Vysokoškolského uměleckého souboru*, Bakalářská práce, Hudební akademie múzických umění v Praze, vedoucí práce: Němečková Elvíra, 2011
- Ze soukromého archivu Františka Pokorného:
Divadelní programy divadla F. X. Šaldy: *Lidská komedie* (1971), *Hledání čistého pramene* (1973), *Raport o stavu tohoto světa* (1973), *Pantobalety* (1980), *Cvoci* (1973)

- František Pokorný: „V chaosu může být i veselo.“ *Taneční aktuality* [online], Daniel Wiesner, Praha, 23.2. 2018, dostupné z: <https://www.tanecniaktuality.cz/tanec/frantisek-pokorny-v-chaosu-muze-byt-i-veselo>

- Collaltové. *Wikipedia. Org.* [online]. [cit. 2019 – 04 – 01]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Collaltové>

- Frank Townen, *Wikipedia. Org.* [online]. [cit. 2018 – 09 – 15]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Frank_Towen

- Minulost Semaforu. Semafor. [online]. Dostupné z: <https://www.semafor.cz/minulost-semaforu>

- Semafor, *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2019 – 03 – 08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Semafor_\(divadlo\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Semafor_(divadlo))

- Ladislav Fialka, *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2017 – 01 – 12]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Ladislav_Fialka

- Divadlo Na zábradlí. *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2019 – 02 – 28]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_Na_zábradlí

- Horácké divadlo. *Wikipedia. Org.* [online]. [cit. 2018 – 08 – 02] https://cs.wikipedia.org/wiki/Horácké_divadlo_Jihlava

- Jean Gaspard Debureau. *Wikipedie. Org.* [online]. [cit. 2018 – 04 – 03]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Jean_Gaspard_Debureau

12. Přílohy

12.1 Seznam inscenací Františka Pokorného v divadle F. X. Šaldy v Liberci:

Lidská komedie – 18. prosince 1971

Hudba: Z. Šíkola, Z. Lukáš, L. Fišer

Rožmberské obrázky aneb Milostné výjevy z Jižních Čech – 9. září 1972

Hudba: J. Krček, zámecké archivy

Hledání čistého pramene – 3. června 1973

Hudba: J. Krček, M. Varga, P. Eben, V. Kučera

Cvoci (klauniáda) – 27. dubna 1973

Hudba: Z. Šíkola

Obrázky / Carmen – 30. března 1974

Hudba: M. P. Musorgskij, G. Bizet, R. Ščedrin

Pohádka o Honzovi – 14. února 1975 (Jablonec nad Nisou)

Hudba: O. Nedbal

Raport o stavu tohoto světa – 30. dubna 1976

Hudba: S. Prokofjev, D. Šostakovič, J. Slavický, I. Stravinský, L. Fišer, V. Zamazal

Přidej pepře – 28. června 1976

Hudba: J. Krček

Líbám, ženy, vás tak rád... - 19. března 1977

Pásmo operetních melodií – 4. dubna 1977

Barevné sny žáka Macáka – 4. března 1978

Hudba: K. Odstrčil, M. Vacek, L. Janáček

Anna Karenina – 4. listopadu 1978

Hudba: R. Šchedrin

Tříkrát o lásce – Viktorka, I. Smyčcový kvartet, Balada o loutkáři

8. prosince 1979

Hudba: Z. Vostřák, L. Janáček, P. Doubravský

Pantobalety – 15. listopadu 1980

Hudby: M.A. Mejerovič

Aréna – Bolero, Toro, Polní mše – 31. října 1981

Hudba: M. Ravel, K. Odstrčil, B. Martinů

Milá sedmi loupežníků – 7.5května 1983

Hudba: M. Vacek

Dva v tom aneb Anatomie lásky – 25. června 1984

Hudba: V. Zamazal

Dáma a chuligán – 24. listopadu 1984

Hudba: D. Šostakovič

Zákulisí – 24. listopadu 1984

Hudba: M. A. Mejerovič

Lásky a vrásy – 15. března 1986

Hudba: V. Zamazal

Kuchyňská revue – 13. prosince 1986

Hudba: B. Martinů

Labyrint světa – 15. dubna 1987

Hudba: V. Zamazal (hudební koláž)

Pohádky o Krakonošovi – 15. května 1988

Hudba: P. Doubravský

Klauni pod penzí – 9. listopadu 1989 (Malé divadlo)

Hudba: V. Zamazal

Špalíček – 21. dubna 1990

Hudba: B. Martinů

Sněhurka – 7. dubna 1991

Hudba: Z. Vostřák

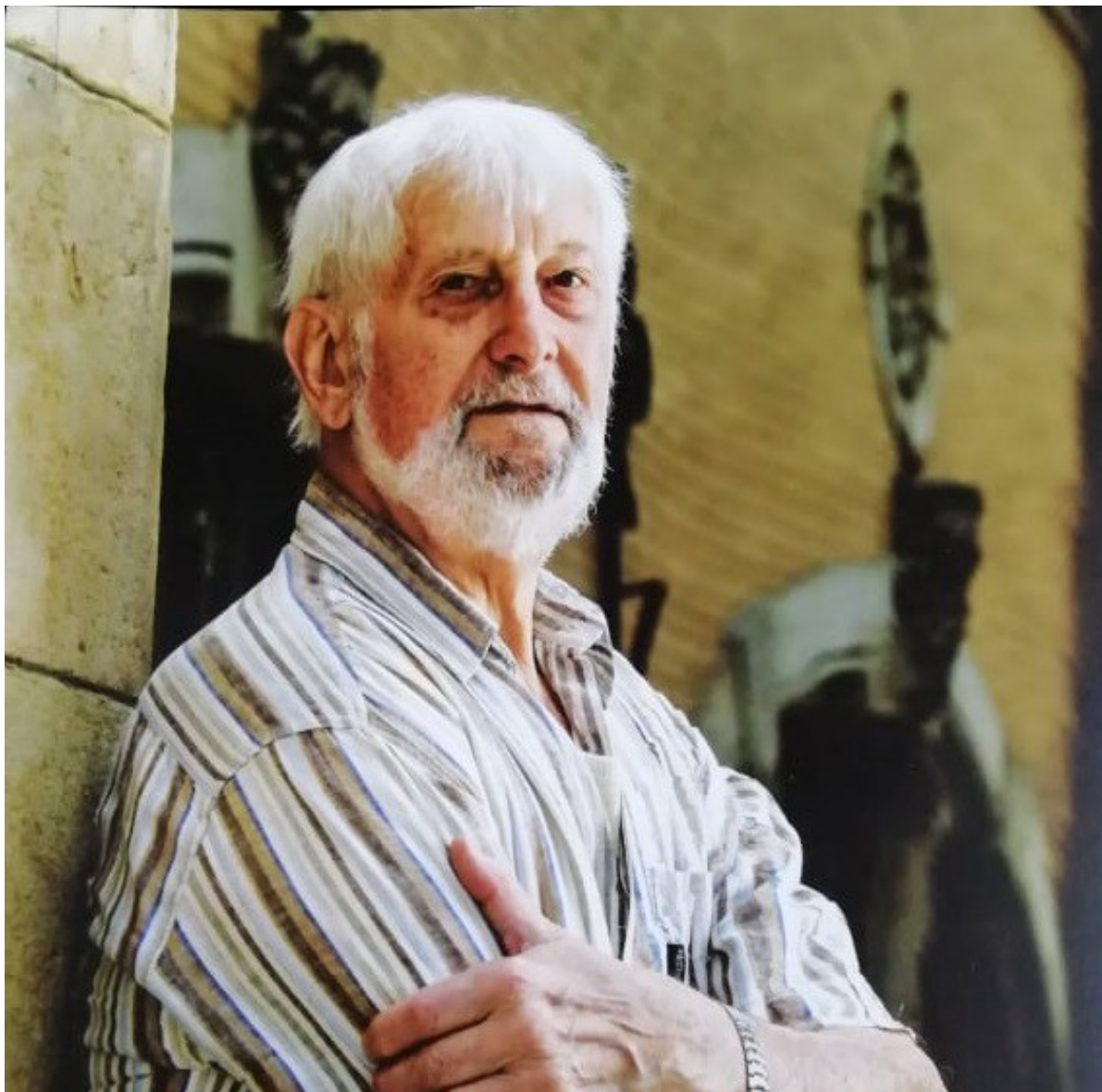
Coppélia – 6. června 1992

Hudba: L. Delibes

Ejhle, člověk aneb Takový je život – 27. února 1993 (Malé divadlo)

Hudba: E. Viklický

12.2 Obrazová příloha

Obrázek č.1 František Pokorný - civilní fotografie

Vydalo Divadlo F. X. Saldy v Liberci – LIDSKÁ KOMEDIE – premiéra: 18. a 19. prosince 1971 – redakce programu: Vlasta Galerová – grafická úprava: Jaroslav Malina – cena: Kčs 1,30 – výtiskla Severografía, n. p., závod 01, Liberec.

LIDSKÁ KOMEDIE

LIDSKÁ KOMEDIE

Baletní triptych

Libreto napsal František Pokorný

1. klauniáda: DVERE

1. klaun _____ Antonín Klepáč
2. klaun _____ Míla Horáček

1. část: HRA NA ZMĚNU

Hudba: Zdeněk Šíkola

muž _____ Petr Novák
1. žena _____ Jiří Chládek
2. žena _____ Eva Gabajová
3. žena _____ Dagmar Mikulová
Anna Červinková
Monika Horanová

2. klauniáda: ŽEBŘÍK

1. klaun _____ Antonín Klepáč
2. klaun _____ Míla Horáček

2. část: HRA NA LÁSKU

Hudba: Zdeněk Lukáš
Spoluúčinkuje celý balet

Ona _____ Anna Červinková
Eva Gabajová
On _____ Jiří Slezáček
Jiří Chládek

Choreografie a režie: František Pokorný

Výtvarník scény: Vratislav Habr

Výtvarník kostýmů: Helena Anýžová

3. klauniáda: POSTEL

1. klaun _____ Antonín Klepáč
2. klaun _____ Míla Horáček

3. část: HRA NA MOC

Hudba: Luboš Fišer

1. příchozí _____ Jiří Chládek
2. příchozí _____ Jiří Slezáček
3. příchozí _____ Petr Novák
4. příchozí _____ Antonín Klepáč
Blázen _____ Míla Horáček
Dáma _____ Jarmila Jarošová
1. dívka _____ Monika Horanová
2. dívka _____ Vlasta Čápková
Bláznivka _____ Krista Šorsáková
1. vila _____ Eva Gabajová
2. vila _____ Anna Červinková
3. vila _____ Eliška Novotná
Dagmar Mikulová

Obrázek č. 2/1 program představení „Lidská komedie“

PREMIÉRA 18. a 19. PROSINCE 1971

Inspektor: Bedřich Morávek – inspektor jeviště: Eduard Gabaj – jevištní mistr: Bohdan Pokorný – zvuk: Adolf Símek – svítí: Jaroslav Mikula – vedoucí výroby dekorací, kostýmů a vlásenek: Karel Frey, Anna Makvová a Marie Grossová.

CESTY SOUDOBÉHO BALETU

Nalézt, vystopovat hlavní vývojové tendence v současné situaci baletu ve světě není nijak snadné – už proto, že tento žánr prochází bouřlivým vývojem, jehož tempo je mnohem prudší než na příklad u „sousední“ opery či zábavného hudebního divadla. Při krajním zjednodušení by se snad daly vyznačit dvě hlavní linie vývoje: jedna je dána dokonalou formální kompozicí „čistých“, nenarrativních, bezdějových baletů takového Georga Balanchina, kladoucí maximální důraz na krásu tanečních linií, jejich dokonalý souzvuk s hudbou, na adekvátní vyjádření jejich nálady, atmosféry, „ducha“. Tato linie se vědomě a s až asketickou střídmostí zřiká nákladných dekorací, bohatých kostýmů, dramatického příběhu; jejími základními stavebními kameny jsou hudba, choreografie a profesionálně dokonale vycvičené tělo tanečnicka, schopné tlumočit i ty nejjemnější nuance výrazu, i nejkřehčí proměny nálad, i nejsubtilnější odstíny stavu nitra. Druhá základní vývojová tendence, reprezentovaná na příklad tvorbou Maurice Béharta a jeho „Baletu 20. století“, naopak hranice žánru maximálně rozšiřuje: přibírá k němu mluvené i zpívané slovo, filmové dotáčky, odvážné zvukové kombinace pohybující se kulisy; volí nejčastěji myšlenkové, filosofické, společensky závažná témata a pro jejich plné umělecké vyjádření neváhá exploatovat cokoli, čím může sloužit divadlo dneška s celou rafinovanou škálou jeho výrazových prostředků. Zde dochází k prolínání žánrů, z nichž žádný není nadřazen druhému, tudíž ide cestu k modernímu syntetickému divadlu, „totálnímu divadlu“, jak zní oblíbený béjartovský termín. Ale pak je tu samozřejmě ještě dlouhá řada velkých individualit a souborů, které bychom mohli jen těžko zařadit do nějaké „škatulky“: kam by na příklad patřil Merce Cunningham, v jehož choreografiích se tak důsledně uplatňuje princip ná-

hody, rozrušující tradiční sepětí tance a hudby? Kam jiný Američan Alwin Nikolais a produkce jeho Tanečního divadla, v jehož technicky nesmírně komplikovaných představeních s dokonalou magií světla a projekcí je tanečník mnohdy odsouzen k funkci jakési pohyblivé bizarní rekvizity?

Jestliže bychom však chtěli nalézt nějakého společného jmenovatele všech předních baletních tvůrců ve světě – těch nejvýbojnějších i těch „konzervativnějších“ – našli bychom jej nejspíše pod pojmy originalita, nezaměnitelnost, autenticita. Osobitost tématu i jeho vyjádření, obsahu i tvaru – to je prvořadá hodnota celého moderního umění, tedy i umění baletu.

U nás, bohužel, si tuto pravdu právě na baletních představeních můžeme ověřit jen málokdy. Repertoár stále bezpečně ovládají všechna ta do omrzení omilaná Labutí jezera, Louskáčkové a dokonale obehnané Nedbalovy pantomimy – díla, z kterých se těšili už naši dědečkové a babičky v květu svých nevinných let. Nic proti tradičním titulům, proti klasickému repertoáru: má bezesporu svůj smysl a význam, své estetické oprávnění. Ovšem spolu s ním a vedle něj musí být na našich baletních jevištích místo i pro práce vskutku soudobé, hledačské, experimentující: takové, které hledají nové hodnoty a nespokojují se s opakováním těch dávno nalezených a dokonale prověřených celými desítkami let. Práce, které si razí cestu vpřed i za cenu rizika nepochopení či tvůrčího nezdaru.

Libereckým divadelním návštěvníkům se nyní představuje nový choreograf. Jmenuje se František Pokorný. Nemá dosud u svého jména žádné lesklé tituly. Má zato něco mnohem důležitějšího: totiž talent. A ještě cosi – kuráž. Kuráž být svůj, nereprodukovat, ale produkovat. Myslím, že to ukáže již tato jeho „nástupnická“ liberecká inscenace s názvem Lidská komedie. Jemu i souboru k ní přeji tradiční – „zlomte vaz!“.

Vladimír Vašut

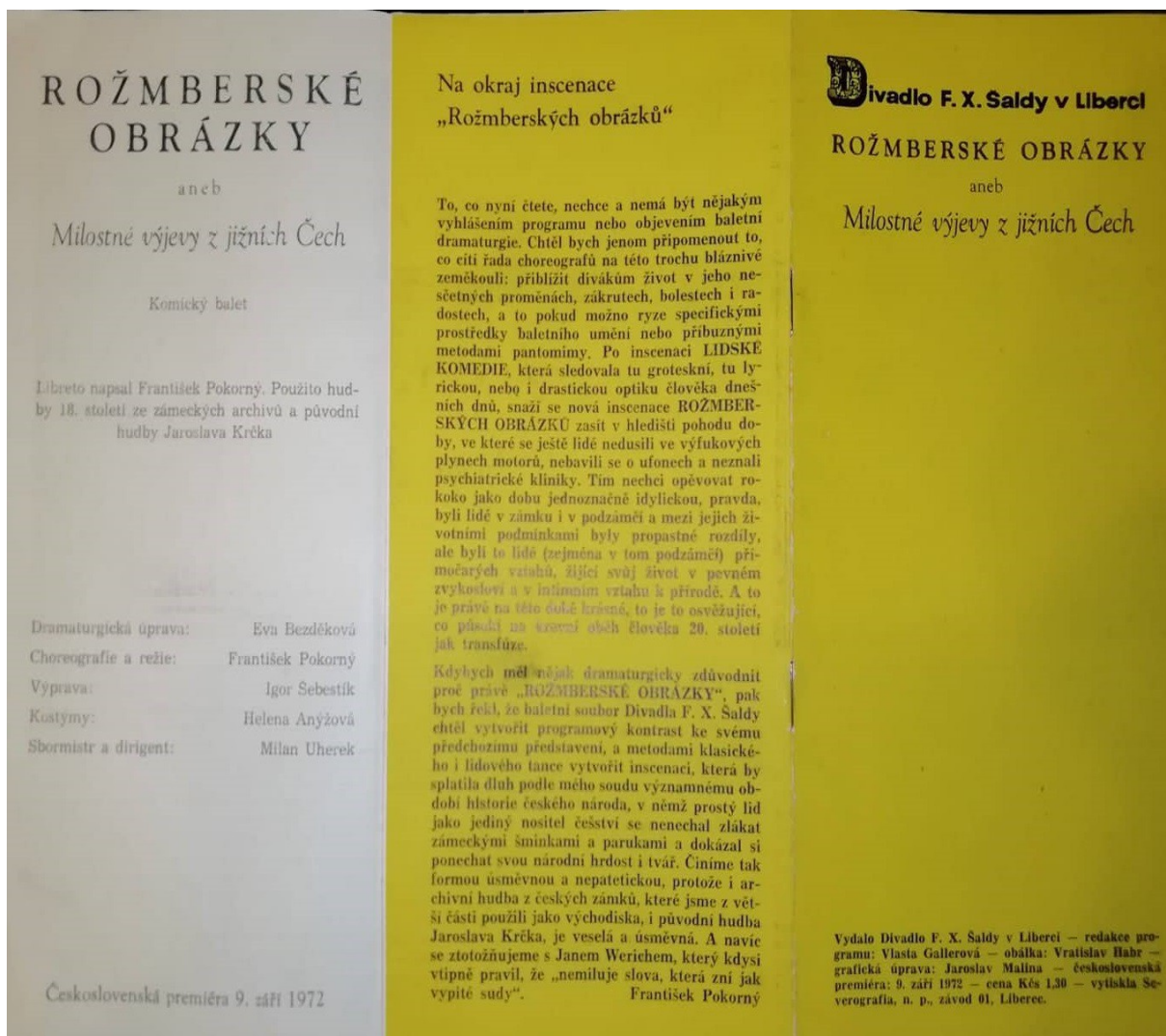
Obrázek č.2/2 program představení „Lidská komedie“

Obrázek č. 3 fotografie z představení „Lidská komedie“ (Hra na moc)
v popředí K. Šorsáková a M. Horáček

Obrázek č.4 fotografie z představení „Lidská komedie“ (Hra na změnu)
E. Gabajová a J. Chládek

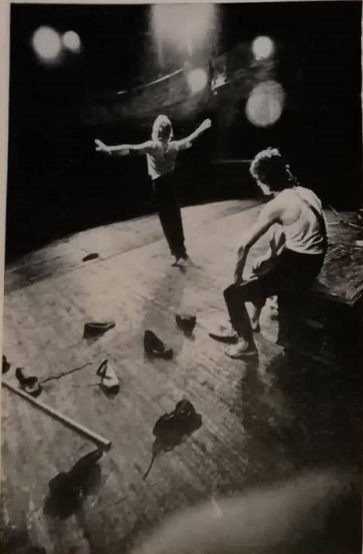
Obrázek č. 5 program k představení „Rožmberské obrázky“

Obrázek č. 6 fotografie z představení „Rožmberské obrázky“
B. Reisner j.h., sólista baletu ND, E. Gabajová

Obrázek č. 7 fotografie z představení „Rožmberské obrázky“
B. Reisner j.h., sólista baletu ND, A. Črevinková

Režie František Pokorný

Scéna Vratislav Habr

Kostýmy Helena Anýžová

CVOCI

Klauniáda

Libreto František Pokorný

Hudba Zdeněk Šíkola

Plop Míla Horáček

Flop Antonín Klepač

Moňa Monika Horanová

Inspiciant: Bedřich Morávek – inspektor jeviště: Eduard Gabaj – jevištní mistr: Bohdan Pokorný – vedoucí osvětlovač: Jaroslav Mikula – zvuk: Adolf Šimek – vedoucí výroby dekorací, kostýmů a vlásenek: Josef Reiter, Rudolf Jirek, Anna Makovcová a Marie Crossová.

NEŽ SE ZVEDNE OPONA ...

Klauniádou CVOCI chceme především vyjádřit svůj obdiv k éře němého filmu, ke komikům typu Chaplina, Bustera Keatona, Laurela a Hardyho a k celé řadě dalších hvězd filmového plátna, kteří aniž promluvili, dokázali a stále ještě se jim daří vyvolat salvy smichu v hledištích biografů. A právě tito průkopníci filmového umění se svým výrazným smyslem pro pohybově mimickou stylizaci (lépe řečeno sebestylizaci), situační komiku a na vteřinu přesně posazený a vypointovaný gag, položili základy moderní pantomimy.

Umění pantomimy bývá většinou úzce spojováno s romantickou nebo klasickou érou pantomimy, zejména se jménem legendárního Gasparda Debureaua a v současné době se jménem Marcela Marceaua, v jehož projevu dospěla tato větev pantomimy až k virtuózní dokonalosti. Marceau pohybem, gestem a mimikou vyjadřuje nejen děj, ale i prostředí a jeho změny, nezná dekoraci a rekvizity, poněvadž si je vytváří silou pohybově pantomimické imaginace. Tento vývojový směr Marcel Marceau uzavřel, další vývoj nebyl možný, tento sólový mím stanul na vrcholu a ti, kdo šli výlučně v jeho stopách, museli nutně přeshlapovat na místě. Marceau však přispěl moderní pantomimě jedním výrazným vkladem: propracovanou technikou ovládnutí těla, gesta a mimiky.

Cesta ke kořenům moderní pantomimy by nás však zavedla i k umění klaunů cirkusových manéží, lidovému divadlu, čínské opeře, japonskému divadlu kabuki atd. Pantomima dnes není pouze jeden směr, jedna cesta, ale řada možností uměleckého vyjádření. V rámci této rozmanitosti pantomima dokázala a dokazuje svou životaschopnost a rovnoprávnou příslušnost k divadelnímu umění. Z hlediska systematiky není tedy jen jakousi „škvírou“ mezi baletem a činohrou, ale samostatným a emancipovaným odvětvím divadla.

V představení CVOKŮ chceme tedy vyjádřit obdiv k éře němého filmu, k éře slavné němé filmové grotesky. Snažíme se o to nikoli pouhou nápodobou, ale syntézou všech zdrojů, které nám konvenují a takovou stylizaci, která podle našeho soudu odpovídá zákonitostem moderního divadla. Nechceme a nemůžeme konkurovat hvězdám němého filmu, ale přejeme si mít s nimi jedno společné: rozesmát hlediště.

František Pokorný

Divadlo F. X. Šaldy v Liberci

CVOCI

Libreto František Pokorný

Hudba Zdeněk Šíkola

Vydalo Divadlo F. X. Šaldy v Liberci — redakce programu: Vlasta Gallerová — obálka a grafická úprava: Vratislav Habr — výtiskla Severografia, n. p., závod 01, Liberec — cena: 0,70 Kčs.
Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha.

Obrázek č. 8 program představení „Cvoci“

Obrázek č. 9 fotografie z představení „Obrázky“
v horní části E. Gabajová

Obrázek č. 10 fotografie z představení „Carmen“
v popředí A. Červinková, J. Chládek

Divadlo F. X. Šaldy v Liberci

M. A. Mejerovič – Z. Šíkola

PANTOBALETY

Baletní soubor Divadla F. X. Šaldy v Liberci pod vedením choreografa Františka Pokorného usiluje už řadu let o hledání nových netradičních cest baletního umění. V předstávách diváků žije balet stále ještě jako klasické „umění na špičkách“, ačkoli současný moderní balet je už mnohem dál. Nechce pouze lahodit zraku diváka krásou baletních pozic, ale klade nároky na pravdivost a myšlenkovou úroveň baletní inscenace. Současný balet se inspiroje uměním pantomimy (odtud i název našeho představení), moderního společenského tance, gymnastiky i klauniády. Z těchto a mnoha dalších podnětů se rodí nová, stále proměnlivá tvář baletu.

„Chceme být současní, současní nejen formou, ale i myšlenkovým nábojem. Stále se ještě říká, že jediným cílem baletu je ukazovat krásu. Pravda, vyjadřovacím prostředkem baletu, jeho nástrojem je lidské tělo. Nesmí to však být tělo pouze manekýna předvádějícího ladné pohyby. Musí to být tělo myslícího a cítícího umělce.“

František Pokorný

O tom, že liberecký balet nezůstává pozadu, svědčí řada inscenací v posledních letech – balety Lidská komedie, Raport o stavu tohoto světa, Cvoci, v poslední době Anna Karenina, Třikrát o lásce – to jsou konkrétní výsledky této cesty za novým baletem. Inscenace Pantobaletů na tuto cestu navazuje.

Představení Pantobaletů má dvojí strukturu: osou a základem celého představení je třívětá baletní kompozice M. A. Mejeroviče, moskevského skladatele inspirovaného slavným obdobím sovětské avantgardy dvacátých let. Zejména dynamismus a dramatika veršů Vladimíra Majakovského byla důležitým inspiračním zdrojem, který způsobil, že i baletní kompozice je dramaticky vzrušená a přímo vybízí k motorickým reakcím tanečnicka. Není to skladba monotematická, ale dá se říci, že má takřka encyklopedický charakter, že je to zrcadlo o mnoha ploškách, ve kterých se zrcadlí celá složitost současného života. Ve druhém plánu inscenace je pantomima, která po svém dokresluje myšlenkový svět Mejerovičovy hudby. A tento svět se dokáže postavit velmi kriticky k některým bytším nebo i stávajícím nešvarům naší společnosti.

„Snažili jsme se v poetických strukturách lidských těl zobrazit život člověka v jeho boji proti strachu a temným silám, dna i vrcholy lidské existence s tím, že nakonec vždy vítězí život; jeho věčná obnova je nakonec závěrečným tématem celého večera.“

František Pokorný
Námět, režijní a choreografické nastudování Pantobaletů je dílem Františka Pokorného, šéfa baletu. Hudbu k pantomimám zkomponoval Zdeněk Šíkola, spolupracovník Divadla Na zábradlí, výtvarná spolupráce Miroslav Melena. Účinkují členové baletního souboru Divadla F. X. Šaldy v Liberci.

Československá premiéra
SOBOTA 15. LISTOPADU 1980

divadelní novinky

Obrázek č. 11 informační leták k představení „Pantobalety“

Obrázek č. 12 fotografie z představení „Pantobalety“
baletní soubor divadla F. X. Šaldy

Obrázek č. 13 fotografie z představení „Pantobalety“
baletní soubor F. X. Šaldy

Michail Mejerovič

PANTOBALETY

Baletní triptych /durata 40 minut/

Scénář a choreografie: František Pokorný

NABÍDKA
NÁRODNÍMU DIVADLU
LIBEREC! MÁLO IDEJTE!
SKORO PŘEJTE!

M. Mejerovič patří ke špici sovětské skladatelské generace. Osobní přítel Šostakoviče a Prokofjevova pamětník Majakovského se nechal v tomto díle silně ovlivnit dramatikou a poetikou Majakovského veršů. Vzhledem k osobnímu přátelství s choreografem Pokorným mělo toto dílo světovou premiéru v Liberci 15. listopadu t.r. Skladatel byl osobně přítomen. Po premiéře zdůraznil, že je to doposud nejlepší scénický zápis jeho hudby a že má smlouvu s moskevskou televizí na uvedení tohoto díla. Na premiéře byl též přítomen Vlastimil Harapes, který projevil přání na tomto díle /televizní verze/ spolupracovat. Z časových a technických důvodů nakonec vznikla vzájemná dohoda, že se pokusíme dílo natočit v Československé televizi.

PANTOBALETY mají tři části:

POEMA /kreativní/ věnovaná tvořivým schopnostem člověka a to nejen "Prometheum" dnešní doby, typu Gagrina či Einsteina, ale všem lidem, kteří dnes a denně jsou schopni bojovat proti životním stereotypům, které omezují vnitřní i vnější život člověka.

TORTURA /byrokratická/ věnovaná všem parazitům, kteří namísto, aby pohyb podporovali tak jej brzdí. Jsou to různí ti Oblomovové, Revizoři, najdeme je v Majakovského Štěníci, hemží se to jimi i v díle Jaroslava Haška, ale, bohužel, nacházíme je i v našich řadách

EROICA /optimistická/ je, možno říci, syntézou první a druhé části. Život člověka má svá světlá místa, do kterých vstupují také stíny sociálních katastrof, zoufání a nejistot. Ve svém výsledku je však život lidský nezníčitelný a lidská vůle opřená o pevný vztah k přírodním silám a společenskému pokroku nakonec dává naději šťastného života.

Koncepce představení předpokládá 20 sborových tanečníků, tanečně, pantomimicky a herecky fundovaných, 6 solistů, Vlastimil Harapes.

Uvedení díla mělo osobní podporu tajemníka sovětských skladatelů s. Chrennikova a tajemníka čs. skladatelů Dr. Kučeru. Pro doplnění představy je možno připomenout, že v podobném inscenačním názoru byla choreografem Pokorným uvedena premiéra na hudbu Ilji Zeljenky s názvem HRDINA /Národní divadlo v Praze, květen 1980/

Osobní spojení

180 00

František Pokorný, Praha 8
Křižíkova 33
Liberec, Divadlo F.X. Šaldy

P.S. Soudruh Josef Boháč (HUDEBNÍ FOND)
"NĚJAKÝ ŽID (VIZ MEJEROVIČ)
NĀH NEPŘEJE DO ND"

Obrázek č. 14 koncept představení a posudkové poznámky k představení „Pantobalety“

Janáček baletně

V letošním jubilejním roce Leoše Janáčka připravilo pražské Národní divadlo baletní premiéru, inspirovanou čtyřmi skladbami, které uvidíme ve scénickém ztvárnění — jsou to Lašské tance, I. smyčcový kvartet, Mládí a Taras Bulba. Choreografem Janáčkovy smyčcového kvartetu je FRANTIŠEK POKORNÝ, umělecký šéf baletního souboru Divadla F. X. Šaldy v Liberci, jemuž jsme před dnešní premiérou položili několik otázek.

● Můžete nám říci něco o své dosavadní práci ve funkci šéfa baletu Divadla F. X. Šaldy v Liberci? Máme na mysli zejména inscenace typu Raport o stavu tohoto světa, pantomimu Cvoci nebo Přidej pepře. O jaký typ divadla těmito inscenacemi usilujete?

Jsem velmi rád, že používáte slova divadlo a nikoliv pouze balet. Myslím si totiž, že balet musí být vždy chápán jako součást divadla, na úrovni soudobého divadelního směřování. Vedle takzvaných čistých baletních inscenací mě stále více zajímá ona podivuhodná syntéza divadelních prvků, jejímž cílem není formální samoučelnost, ale naopak zvýšená ideová průbojnost či apelativnost divadelního díla. Tím se dostávám k další důležité složce baletní inscenace, která mi leží na srdci: k dnešnímu, znepoko-

živému a burcujejícímu obsahu. Slova „angažované umění“ nemohou být pouhou nálepkou pro díla ideově vyhaslá, s nimiž se ještě v baletním divadle někdy setkáváme. Silná myšlenka v baletní inscenaci potřebuje výrazný umělecký tvar, zaujatou tvůrčí účast interpreta — a to ne pouze v oblasti taneční, ale také herecké — a stejně výraznou režijní a choreografickou koncepci. Bez těchto předpokladů nelze dnes zpracovávat ani klasické baletní tituly, tím spíše téma ta soudobá. S tímto přístupem jsme se v Liberci pokusili koncipovat kupříkladu „baletní koláž“ Raport o stavu tohoto světa. A jestliže jsem mluvil o burcujejícím obsahu, měl jsem samozřejmě na mysli nejen závažné myšlenky, ale i spontánní a osvobozující smích — to bylo záměrem našich pantomimických představení Cvoci a Přidej pepře.

● Setkal jste se někdy v minulosti jako choreograf s hudbou Leoše Janáčka? Čím vás tento skladatel nejvíce vzrušuje?

Scénicky ztvárňuji hudbu Leoše Janáčka právě teď poprvé. Na Janáčkově díle mě už dávno „uhranula“ jeho mimořádná schopnost dramatického kontrastu a naproti tomu i jeho citlivý, nepatetický a upřímný lyrismus. Při studiu jeho komorního díla jsem měl často pocit barevného filmového pásu se spoustou nečekaných a brilantních střihů. Jeho smyčcový kvartet přímo pulsuje tempovými a rytmickými změnami, což je zpočátku pro tanečníka nesmírně obtížné. Jakmile se však interpret s Janáčkovou hudbou důvěrně seznámí, pak její hodnoty naopak pomáhají umocňovat taneční projev. Je to hudba pro baletně-scénickou adaptaci přímo ideální.

● Vychází vaše pojetí I. smyčcového kvartetu spíše z ryze tanečního vyjádření hudební faktury díla nebo je založeno na nějakém dějovém příběhu?

Ověšovat toto dílo nějakým příběhem by bylo podle mého názoru banální ilustrací. Nejde tu přece o popis, ale o přepis, který má poetizovat hodnoty díla a ne parazitovat na jeho rytmické struktuře. Samozřejmě, že tato poetizace nemůže být bezbřehá a nemůže se spokojit s dekorativními rysy tanečních metafor. Musí mít svou vlastní myšlenkovou strukturu, která cudně a nevtíravě vizualizuje svět hudby.

IVANA ROUČKOVÁ

